

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 23 (3017)
6 чэрвеня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Мелодыя.

Фота А. КАЛЯДЫ.

НЕАДКЛАДНЫЯ ЗАДАЧЫ ВЫШЭЙШАЙ ШКОЛЫ

На рахунку вышэйшай школы рэспублікі нямала дасягненняў, якія наглядна сведчаць аб пастаянна растуцым укладзе вузаўскай навукі ў скарбніцу матэрыяльных і духоўных багаццяў сацыялістычнага грамадства. У развіцці вузаўскай навукі, у справе падрыхтоўкі высокакваліфікаваных кадраў вядучая роля па праву належыць калектыву Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. У яго лабараторыях і на кафедрах склаліся навуковыя школы ў галіне фізікі, матэматыкі, хіміі. Вучонымі ВДУ паспяхова выконваюцца многія важныя работы, створаны ўнікальныя прыборы, якія атрымалі значнае пашырэнне. У калектыве ўніверсітэта нарадзілася першае ў сістэме вышэйшай школы рэспублікі адкрыццё, зробленае прафесарам кафедры ядзернай фізікі У. Р. Барышэўскім «З'ява ядзернай працэсіі спінаўтроннаў». У бягучай пяцігодцы яны ўдзельнічаюць у рэалізацыі амаль кожнай шостага рэспубліканскай навукова-тэхнічнай і эканамічнай праграмы, выконваюць асобныя заданні, уваходзячы ў кола праблем саюзнага значэння. Эканамічны эффект ад укаранення ў народную гаспадарку распрацовак перавысіў толькі ў мінулым годзе восем мільянаў рублёў.

Па выніках сацыялістычнага спаборніцтва ў чацвёртым годзе пяцігодкі ўніверсітэт узнагароджаны пераходным Чырвоным сцягам. Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР і ЦК прафсаюза работнікаў асветы, вышэйшай школы і навуковых устаноў.

Гэтыя факты прыводзіліся на прайшоўшым 3 чэрвеня сходах партыйнага актыву ВДУ, на якім разгледжаны неадкладныя задачы ўніверсітэта ў святле важнейшых праблем, якія стаяць перад рэспублікай.

З дакладам выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў.

У прынятай пастанове ўдзельнікі сходу з пазіцыі высокіх патрабаванняў XXV з'езду КПСС, пастанова партыі і ўрада па пытаннях вышэйшай школы намецілі канкрэтныя шляхі далейшага павышэння якасці падрыхтоўкі спецыялістаў, эфектыўнасці навуковых даследаванняў, расшырэння і паглыблення сувязей вузаўскай навукі з вытворчасцю.

У рабоце сходу ўдзельнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, загадчык аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПБ Ю. П. Смірноў, міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. М. Мясхоў.

БЕЛТА.

СТВОРАНА АДДЗЯЛЕННЕ

Славіцца Прыдзвінскі край таленавітымі, любімымі ў сваю справу людзьмі. З горадско называюць відабчане імяны Петруся Броўкі і Міхася Лынькова, Васіля Быкава і Рыгора Барадуліна, іншых вядомых літаратараў.

У Віцебску 3 чэрвеня адбыўся ўстаноўчы сход, на якім бы-

ло створана абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў БССР. Першы сакратар праўлення СП БССР, народны пісьменнік Беларусі І. П. Шамякін павінашаваў віцебскіх літаратараў з гэтай падзеяй. Сакратаром абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР выбраны пэат Алег Салтук.

«ПЕСНЯРЫ» НА РАДЗІМЕ ПЕСНІ

На здымку: вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры» выступае перад працаўнікамі калгаса імя С. М. Кірава Слуцкага раёна.

У канцэртную залу ператварыўся бразавы гай пад вёскай Казловічы ў Слуцкім раёне. Тут, у выступленнем аднаго з самых папулярных у краіне ансамбляў — «Песняроў» у першы дзень лета адкрыўся трэці традыцыйны рэспубліканскі тыдзень «Майстры мастацтваў» — працаўнікам вёскі.

Некалькі тысяч жыхароў калгаса імя С. М. Кірава і суседніх гаспадарак сабраліся на гэты канцэрт. Ганзровія першыя рады ў імправізаванай глядзельнай зале па праву занялі ўдзельнікі Казловіцкага народнага хору. Некалькі ж старадаўнія абрадавыя песні, якія сілалі цэлае аддзяленне ў праграме «Песняроў», запісаныя артыстамі ансамбля ў тутэйшых спевакоў — захавальнікаў беларускага фальклору.

Усе буйнейшыя творчыя калектывы рэспублікі ўдзельні-

чаюць у сельскіх маршрутах Тыдня. У палцах і дамах культуры калгасаў і саўгасаў пройдуць «вясновыя прэм'еры» Акадэмічных тэатраў імя Янкі Купалы і оперы і балета, тэатра музычнай камедыі і тэатра юнага глядача. Свае лепшыя спектаклі панажуць у вёсках абласныя тэатры. Сельскіх аматараў музыкі чанаюць сустрэчы з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР, Дзяржаўным народным аркестрам БССР імя І. Жыновіча, Мінскім камерным аркестрам, Акадэмічнай харовай капэлай імя Р. Шырыны, Дзяржаўным ансамблем танца БССР.

Удзел у Тыдні прымуць і шматлікія артыстычныя калектывы з братніх рэспублік. У іх ліку ансамбль рубабістан з Таджыкістана, вакальна-інструментальны ансамблі з Масквы, Львова, Калінінграда і іншых гарадоў краіны.

У АБ'ЕКТЫВЕ—ЛЁС НАРОДА

Творчыя планы кінадакументалістаў у гэтым годзе галоўным чынам вызначаюць такія вялікія падзеі, як 110-гадовы юбілей У. І. Леніна, 35-годдзе Перамогі над фашысцкай Германіяй, а таксама маючы адбыцца ў пачатку наступнага года XXVI з'езд КПСС. На аб'яднанні «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» выйшлі на экраны першыя фільмы, прысвечаныя гэтым юбілейным датам. «Вогненныя вёрсты» (аўтар сцэнарыя М. Вінагораў, рэжысёр М. Ждановіч), «На трывожных скрыжаваннях» (сцэнарыі А. Вялюгіна, рэжысёр І. Вейняровіч), «Я салдат Брэсцкай крэпасці» (сцэнарыі У. Халіпа, І. Пікмана, рэжысёр І. Пікман)...

Наш карэспандэнт папрасіў галоўнага рэдактара ВТА «Летапіс» А. Кудраўцава расказаць пра гэтыя работы аб'яднання, падзяліцца бліжэйшымі творчымі планами.

«Вогненныя вёрсты» з'яўляюцца працягам кінарасказа пра легендарны бронечыгнік, які насяў імя правадыра Кастрычніцкай рэвалюцыі. Раней у дакументальнай стужцы «Сказ пра бронечыгнік» мы расказвалі пра тую вялікую ролю, якую ён адыграў у разгроме контррэвалюцыі, устанавленні Савецкай улады ў Беларусі. У канцы 1917 года эпілаж бронечыгніка быў укамплектаваны байцамі з гарадоў і вёсак Беларусі, Украіны, Расіі і атрымаўшы афіцыйную назву «Першы Мінскі рэвалюцыйны імя таварыша Леніна», накіраваўся на фронт грамадзянскай вайны. Разгром духоніскай стайкі, банды Карнілава, братняя дапамога ўкраінскаму народу ў вызваленні Кіева, вызваленне гарадоў Сібірска, Саратава — такія вогненныя вёрсты бронечыгніка. Пра гэты расказвае новая кінакарціна.

У планах аб'яднання — фільмы пра людзей ленінскай закалкі, чый лёс непарыўна звязаны з лёсам народа. Пра аднаго з такіх людзей — чыніста, Героя Савецкага Саюза С. А. Ваўпшава, удзельніка грамадзянскай вайны, падпольнай барацьбы ў Заходняй Беларусі, змагага за свабоду Іспаніі, арганізатара і кіраўніка партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай — мы расказалі ў карціне «На трывожных скрыжаваннях».

У дакументальнай стужцы «Я салдат Брэсц-

кай крэпасці» расказваецца пра лёс некаторых абаронцаў крэпасці, якія ў радах Савецкай Арміі дайшлі да Берліна, змагаліся ў радах французскага Супраціўлення, у партызанскіх атрадах Італіі...

Неўзабаве будуць закончаны здымкі яшчэ аднаго фільма — «Момант гісторыі» (сцэнарысты У. Мехаў, Ю. Цвяткоў, рэжысёр Ю. Цвяткоў), прысвечанага юбілею У. І. Леніна. Гэта кінакарціна пазнаёміць глядачоў з вялікай агітацыйна-масавай работай Ільіча і яго паплекнікаў пры падрыхтоўцы і правядзенні шостага Пражскага канферэнцыі 1912 года.

Знойдзе працяг і тэма мужнасці абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Тым жа аўтары (У. Халіп і І. Пікман) неўзабаве прыступяць да работы над фільмам «Чырвоны шытан», у якім пойдзе расказ пра сяржанта Аляксея Данілавіча Раманава. Выконваючы загад, ён вырваўся з крэпасці, з баямі адыходзіў на ўсход, быў паранены.

У аснову карціны пакладзены дзённік А. Раманава, у якім ён успамінае страшныя дні канцлагера, уцёкі адтуль у Швецыю і сустрэчу з паслом Савецкага Саюза А. Калантай, якая і дапамагла яму вярнуцца на Радзіму.

Мінскім медыкам-падпольшчыкам прысвечана фільм «І адвага, і міласэрнасць», які таксама выйдзе ў гэтым годзе.

Нельга не назваць і поўнаметражнай дакументальнай стужкі з умоўнай назвай «Крочачы ў заўтра». Працаваць над ёй мы пачынаем у гэтым годзе, а прысвечаем яе XXVI з'езду КПСС і XXIX з'езду Кампартыі Беларусі. Наша мэта — расказаць аб авангарднай ролі камуністаў рэспублікі ў выкананні заданняў дзесятай пяцігодкі. Будзем працаваць над фільмамі, якія расказваюць пра аднаго з дэлегатаў з'езду пра нялётную і велімі адказную працу партыйнага работніка на сяле. Рыхтуецца таксама карціна пра рабочага чалавека, слесарна-зборшчыка, станкабудуўніка завада імя Кірава Уладзіміра Палачонка.

У планах аб'яднання — фільмы пра рэканструкцыю «Гомсельмаша», пра нашага земляка, касманаўта Уладзіміра Кавалёна, пра беларускіх меліяратараў, лепшых людзей шклозавода «Нёман»...

«ЗОРЫ НАД ПІНАЙ»

У Пінску прайшло традыцыйнае гарадское свята мастацтва «Зоры над Пінай». На яго былі запрошаны лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР празаік Васіль Быкаў і пэат, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоль Вяцінскі. Яны прынялі ўдзел у вялікім літаратурным вечары,

які адбыўся ў гарадскім Доме культуры, сустрэліся таксама з рабочымі трыкутанскай фабрыкі, з выкладчыкамі і навушэнцамі педагагічнага вучылішча. Пісьменнікі расказалі аб сваёй творчай працы, адказалі на шматлікія пытанні чытачоў.

Т. КУЗНЯЦОВА.

ВЕЧАР ПАМЯЦІ

У Мінскім фінансава-эканамічным тэхнікуме адбыўся вечар памяці беларускіх паэтаў, якія не вярнуліся з Вялікай Айчыннай вайны. Вечар арганізавалі супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы сумесна з выкладчыкамі і студэнтамі тэхнікума.

З увагай праслухалі прысутныя даклады аб творчасці Янкі Купалы перыяду Вялікай Айчыннай вайны, аб пэзіі З. Астапенкі, М. Сурначова, А. Ушакова, А. Коршака, прагучалі вершы гэтых паэтаў.

Цёпла сустрэлі навушэнцы тэхнікума выступленне аднаго са старэйшых беларускіх паэтаў С. Шушкевіча, які расказаў пра сустрэчы з Я. Купалам, пра сярбруства з З. Астапенкам. Вялікую цікавасць выклікаў расказ былога разведчыка, члена Саюза журналістаў, аўтара аповесці «Парашуты на дрэвах» Н. Рыдзеўскага аб яго баявых таварышах, аб суровых і незабытых днях Вялікай Айчыннай вайны.

Н. ЦВІРКА.

«МЫ З ТАБОЙ САЛІДАРНЫ, В'ЕТНАМ»

Так называецца выстаўка твораў мастака з г. Волжска Г. Чарнаскутава, якая адкрылася ў зале Саюза мастакоў БССР.

Арганізаваная Таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сумесна з Саюзам мастакоў БССР выстаўка змяшчае каля сарак твораў, створаных Г. Чарнаскутавым у 1978—1979 гадах у выніку творчай пэадзі па В'етнаме. Карціны расказваюць пра вайну за свабоду і незалежнасць в'етнамскага народа, яго мірнае жыццё. Прыцягваюць увагу работы «Зверствы ў Сангмі», «Расплата за агрэсію», «Дзеці В'етнама» і іншыя творы аўтара.

В. АСТРЫНСКІ.

«ЛІТАРАТУРА ВЯЛІКАГА ПОДЗВІГУ»

Кніга пад такой назвай толькі што выпушчана выдавецтвам «Художественная літаратура». Падзаглавак яе — «Вялікая Айчынная вайна ў літаратуры» — вызначае кола тых пытанняў, што хвалююць аўтараў. Вядомыя савецкія пісьменнікі, крытыкі, літаратуразнаўцы ў аглядных і праблемных артыкулах, у рэцэнзіях і публіцыстычных выступленнях даследуюць дасягненні савецкай шматнацыянальнай літаратуры апошніх гадоў ў расірышчэнні геаграфіі савецкага народа ў час змагання з фашызмам, у асэнсаванні вытокаў усенароднай мужнасці, вярнасці справе Леніна, справе партыі.

Змешчаны тут таксама гутаркі пісьменнікаў з крытыкамі, шматлікія архіўныя матэрыялы, лісты ваенных гадоў, успаміны аб удзеле літаратараў у Вялікай Айчыннай вайне, штрыхі да творчых партрэтаў. Зусім зананамерна, што значная частка гэтых матэрыялаў звязана з беларускай літаратурай, якая ў адлюстраванні і расірышчэнні тэмы вайны дасягнула значных поспехаў.

«Складаемыя эпопеі» — дыялог народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа і крытыка І. Казлова, у якім прызнаны майстар прозы і вядомы літаратуразнавец вядучы гаворку аб асаблівасцях развіцця жанру эпопеі на сучасным этапе, аб тых цяжкасцях, што сустракаюцца на гэтым нялётным шляху, аб поспехах і праліках тых, хто бярэцца за напісанне эпопеі.

Артыкул А. Адамовіча «У сааўтарстве з народам» — гэта роздум аб ролі і задачах

пісьменнікаў, і ў першую чаргу дакументалістаў, у паказе вялікай праўды вайны.

Аповесць В. Быкава «Яго батальён» у артыкуле «Вышэй лёсу» рэцэнзуе І. Дзядкоў, суадносячы яе з ранейшымі творамі празаіка, праводзячы літаратурную паралель з тым, што на тэму вайны напісана іншымі аўтарамі.

Беларускіх паэтаў франтавікоў, тых, хто назаўсёды застаўся на вайне, успамінае Р. Бярозкін. «Ляжыць ён, як віцязь...» — гэта боль душы і споведзь сэрца, слова пра драгіх аўтараў і кожнаму з нас М. Сурначова, А. Жаўрука, Л. Гаўрылава, А. Коршака.

Змешчана ў кнізе і падборка «Спатканне з юнацтвам». Спрод пісем «Літінстытутаўцаў» з фронту (публікацыя Я. Кузнецова) і лісты П. Харнова.

Неяк «Літаратурная газета» надрукавала пісьмо брастаўчанина А. Галадзюка, які цікавіўся, што «прымушае пісаць пра вайну» літаратараў, якія «нарадзіліся ці ў гады вайны, ці нават пасля яе». Тады яму адказаў таджыкскі пэат М. Канаат. Ліст А. Галадзюка «Па загадзе сэрца» — і адказ М. Канаата «Галасы Сталінграда» таксама ўвайшлі ў зборнік.

Шмат у ім і артыкулаў агляднага, праблемнага характару, аўтары якіх звяртаюцца і да творчасці беларускіх пісьменнікаў. Так, напрыклад, Ю. Пятроўскі ў артыкуле «Братэрства» разглядае тым творы, у якіх адлюстравана тэма дружбы савецкіх народаў у гады вайны. Ён называе Я. Ко-

ласа, П. Броўку, А. Куляшова, М. Танка, К. Чорнага, І. Мележа, В. Быкава, І. Шамякіна, А. Адамовіча, Я. Брыля.

Аповесці І. Шамякіна «Гандлярка і пэат», В. Быкава «Яго батальён», «Пайсці і не вярнуцца» ўважліва прачытае Л. Іванова, калі ў артыкуле «З часам звяртаючы крок» даследуе праблемы фарміравання сацыялістычнай свядомасці ў сучаснай прозе аб Вялікай Айчыннай вайне.

А. Бачароў гаворыць аб неабходнасці як мага пэўнай адлюстравання падзеі, значэнне якіх з цягам часу не паслаблеца. Артыкул яго называецца «Паўната пазнання». У ім аналізуецца сярод іншых творчых раманы І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві», «Блакадная кніга» А. Адамовіча і Д. Граніна, «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка, аповесць «Гандлярка і пэат» І. Шамякіна.

Кніга ілюстравана здымкамі пісьменнікаў даваеннага і ваеннага часу. На адным з іх — І. Мележ, сфатаграфаваны ў 1940 годзе, калі служыў у арміі, на другім — А. Адамовіч сярод байцоў партызанскага атрада імя Кірава (1943, май)...

Зборнік «Літаратура вялікага подзвігу» прысвечаны 35-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Ён з'яўляецца працягам двух аналагічных выданняў, што пабачылі свет адпаведна ў 1970 і 1975 гадах, і калектываўнага зборніка «Зброяй слова» (1978).

А. СКАЛЬСКІ.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

«Петраград — Брест» — урывак з новага рамана І. Шамякіна ў перакладзе М. Гарбачова прапануе ў семнаццацім-васемнаццацім нумарах часопіс «Огонек».

Сакратар Мінскага абкома КПБ Р. Платонаў у чацвёртым нумары часопіса «Библиотекарь» расказвае аб значэнні культурных комплексаў для працаўнікоў вёскі.

Вершы Г. Пашкова ў перакладзе А. Іванушкіна змешчаны ў чацвёртым нумары часопіса «Студенческий меридиан».

Пра кнігу І. Крамава «У люстры апавядання. Назіранні, разборы, партрэты», якая выйшла ў выдавецтве «Советский писатель», піша ў пятым нумары часопіса «Новый мир» В. Аскоцкі. Ён адзначае глыбіню аналізу аўтарам шматлікіх твораў «малога жанру» шматнацыянальнай савецкай літаратуры, у тым ліку і беларускіх празаікаў В. Быкава і Я. Брыля.

У пятым нумары часопіса «Искусство кино» К. Славін у артыкуле «Фільм нашага лёсу» расказвае пра работу над кінаэпапеяй «Вялікая Айчынная...», якая складаецца з дваццаці серый. Прыводзіцца нямала цікавых падрабязнасцей са здымкаў. У прыватнасці, амерыканскі каментатар фільма, акцёр Б. Ланкастэр, наведваўшы Хатынь, зазначае: «Розум спыняецца, калі ўяўляеш сабе тое, што тут адбылося... Розум чалавечы спыняецца». Гэта крыху пазней стала своеасаблівым творчым намеронам у рабоце Б. Ланкастэра над фільмам.

У гэтым жа нумары ў раздзеле «Выдадзена пра кінематограф» крытык Г. Маслоўскі высока ацэньвае кнігу В. Нячай і Г. Ратнікова «Асновы кінамастацтва», што выйшла ў Мінску.

Выдадзена ў Балгарыі

Чарговы калектыўны зборнік апавяданняў савецкіх пісьменнікаў выпусціла балгарская выдавецтва «Народна култура». У кнігу «Покліч» увайшлі творы звыш дваццаці празаікаў. Сярод іх — Я. Сіпакоў.

ТВОР БАБРУЙЧАНІНА У ПОЛЬШЧЫ

Выстаўна «Сучасны жывалік і скульптура ў СССР» адкрыта зараз у Варшаве. Пачатак яе работы быў прымеркаваны да традыцыйных Дзён савецкай культуры ў Польскай Народнай Рэспубліцы.

Сярод твораў сусветна вядомых М. Сар'яна, К. Юона, К. Пятрова-Водкіна, П. Канчалоўскага, А. Дэйнекі, М. Андрэева і іншых нарыфелу савецкага мастацтва выстаўлена і карціна бабруйчаніна, члена Саюза мастакоў БССР Эдуарда Белагурава «Дзеці вайны».

Польскі часопіс «Перспективы» ў адным з апошніх нумароў змясціў рэцэнзію і некалькі фотаздымкаў з выстаўкі. Надрукавана і рэпрадукцыя палатна Э. Белагурава.

Крытык Лех Велюньскі ў сваіх нататках піша «Вайна і яе ўспаміны знаходзяцца адлюстраванне ў работах усіх пакаленняў, уключаючы самыя малодшыя. Тут хацелася б звярнуць увагу на палатно 33-гадовага Эдуарда Белагурава «Дзеці вайны»...

Экспазіцыю работ савецкіх мастакоў агледзелі ўжо тысячы варшавян і гасцей сталіцы. У чэрвені гэтага года выстаўна будзе дэманстравацца ў адным з буйнейшых індустрыяльных гарадоў Польшчы — Лодзі.

М. НОЖНИКАУ.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў артыста Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа народнага артыста Беларускай ССР ТРУСА Анатоля Міхайлавіча ордэнам Дружбы народаў.

НА ГАСТРОЛЬНЫХ СКРЫЖАВАННЯХ

З першых дзён лета шматлікія аматары тэатральнага мастацтва Мінска запоўнілі залы акруговага Дома афіцэраў і Палаца культуры чыгуначнікаў, дзе паказвае свае спектаклі ў Мінску Маскоўскі драматычны тэатр імя К. С. Станіслаўскага. А ў гэты ж час у многіх гарадах нашай краіны афішы запрашаюць на спектаклі, якія прывезлі беларускія тэатры. Пачалося гастрольнае лета.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» папрасіў на месніна начальніка ўпраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР К. І. Белавусава расказаць пра асаблівасці гастрольнага сезона гэтага года.

— Сёлетні тэатральны сезон асаблівы: ён праходзіць у год 110-й гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна і 35-годдзя Перамогі над гітлераўскай Германіяй. Да гэтых дат многія нашы калектывы падрыхтавалі новыя работы. «Сінія іоны на чырвонай траве» М. Шатрова паставілі адразу тры калектывы: Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горькага, Акадэмічны тэатр імя Я. Коласа і Брэсцкі абласны драмтэатр. Два новыя спектаклі паставіў Гомельскі абласны драмтэатр — «Версія» А. Штэйна і «Жыві і помні» В. Распуціна; Магілёўскі абласны драмтэатр ажыццявіў пастановку спектакля «Нашэсць» Л. Ляонава...

Гастрольны рэпертуар нашых тэатральных калектываў тэматычна самы разнастайны. Тут руская і зарубежная класіка,

творы на сучасную тэматыку. Асаблівае месца займае беларускі нацыянальны рэпертуар. Гэта натуральна, бо мы ў першую чаргу імкнемся пазнаёміць глядачоў іншых рэспублік з развіццём, асаблівасцямі, напрамкамі пошукаў нацыянальнага тэатральнага мастацтва. Таму ў гастрольнае падарожжа разам з добра вядомымі, даўно пастаўленымі на сцэне творамі, адправіліся і новыя п'есы беларускіх аўтараў. Так, побач з «Паўлінкай» Я. Купалы, «Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы, «Зачынам апосталам» і «Трыбуналам» А. Макаёнка, «Несцеркам» В. Вольскага і многімі іншымі знакамітымі спектаклямі глядачы пазнаёміцца з работамі «Пайсці і не вярнуцца» В. Быкова, «Не сумуй, Верачка» А. Макаёнка, «Залаты медаль» І. Шамякіна і іншымі, якія не так даўно убачылі святло рампы.

Куды ж вядуць сёлетныя гастрольныя дарогі беларускія тэатры? Купалаўцы на гэты раз не будуць пакідаць межы рэспублікі. Яны пачалі свае выступленні ў Магілёве. Па Беларусі будуць гастралюваць таксама тэатр музычнай камедыі БССР (Гомель і Бабруйс) і тэатр юнага глядача (Гродзенская і Мінская вобласці). Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горькага адірдуць гастрольнае лета на ціхім Доне, у Растове, Акадэмічны драмтэатр імя Я. Коласа — у Днепрапятроўску. Дарэчы, на Украіне ў гэтым годзе выступіць большасць нашых тэатраў. Разам з коласаўцамі там пакажуць

свае работы Брэсцкі абласны драмтэатр — у Нікалаеве і Херсоне, Гомельскі — у Кіраваградзе і Жданаве, Гродзенскі — у Луцку, Магілёўскі драмтэатр — у Чарнігаве і Цярнопалі, Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча — у Драгобычы, Трускаўцы і Львове.

А ў гэты ж час у гасці да нас прыедуць калектывы з іншых саюзных рэспублік. Так, акрамя Маскоўскага драмтэатра імя К. С. Станіслаўскага, Мінск наведае таксама Жданавскі рускі драмтэатр, які да гэтага выступіць яшчэ і ў Гомелі. У Гродне будзе гастралюваць Нішынскі рускі драмтэатр імя А. П. Чэхова, брэсцкі і віцебскі тэатралаў пазнаёміць са сваім мастацтвам Нікалаўскі рускі драмтэатр імя Чкалава. У Віцебску пабываюць яшчэ Вінніцкі музычна-драматычны тэатр імя Садоўскага і Томскі абласны тэатр музычнай камедыі. Гасцямі бабруйчан і браслаўчан стане Львоўскі абласны музычна-драматычны тэатр імя Я. Галана (г. Драгобыч), Гродна і Магілёў наведае Луцкі музычна-драматычны тэатр. У Магілёў гастрольныя дарогі прывядуць яшчэ і Марыйскі дзяржаўны драмтэатр.

Як бачым, гастрольны шляхі перакрываюцца. Мы рады новым сустрэчам, магчымасці пазнаёміцца з новымі ра-

ботамі тэатральных калектываў братніх рэспублік, зразумець сённяшняю накіраванасць іх тэатральнага мастацтва.

Трэба адзначыць, што ў перыяд гастроль тэатры будуць сістэматычна абслугоўваць працаўнікоў сяла, рабочых прамысловых прадпрыемстваў і будоўляў, воінаў Савецкай Арміі. Такія выязныя спектаклі абавязкова плануюцца на час гастрольей. Будучы арганізоўвацца таксама творчыя сустрэчы і шэфскія выступленні. Акрамя таго, многія нашы калектывы пасля вяртання з гастрольей адправяцца ў паездкі па абласцях рэспублікі для абслугоўвання сельскага насельніцтва.

Есць і яшчэ адна акалічнасць, якая вызначае асаблівасці гэтага гастрольнага года. Гэта — Алімпійскія гульні. Складзена культурная праграма на перыяд правядзення матчаў футбольнага турніра ў Мінску. Для мінчан і шматлікіх гасцей як з нашай краіны, так і з-за мяжы будуць паказваць свае лепшыя работы Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР, які ў гэтым сезоне нікуды не выязджае на гастролі, а таксама тэатры імя Я. Купалы і М. Горькага.

ваў калектыву тэатра за творчую работу над спектаклем.

На здымку: Эрнест Барысавіч, стары акцёр — К. Лосеў, Лізавета Сямёнаўна, яго жонка — заслужаная артыстка РСФСР Н. Равінская, Захар Аляксеевіч, стары марак — заслужаны артыст БССР В. Фаменка, Цімафей Кузьміч, шавец — Ю. Лаўзоўскі.

Фота А. КАЛЯДЫ.

ЗНАЁМСТВА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Пазнаёміліся мы дваццаць два гады назад. Тады ўпершыню на вуліцах Мінска з'явіліся гастрольныя афішы Маскоўскага драматычнага тэатра імя К. С. Станіслаўскага. Пазней тэатр яшчэ і яшчэ прывязджаў у наш горад. Мінчане захапляліся булгакаўскімі «Днямі Турбіных» у рэжысуры М. Яншына, «Антыгонай» Ж. Ануіля, пастаўленай Б. Львовым - Анохіным... Дарэчы, «Антыгона» застаецца ў рэпертуарным актыве тэатра і сёлета, калі мы зноў, ужо ў чацвёрты раз, сустракаем гэты вядомы творчы калектыў.

«Мелодыя для паўліна» О. Заградніка ў пастановцы Р. Тумінаса. Цітан Гара — заслужаны артыст РСФСР М. Салант. Белан — артыст М. Янушкевіч.

Паралельна на дзвюх тэатральных пляцоўках — у акруговым Доме афіцэраў і ў Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча — праходзяць гастролі нашых маскоўскіх гасцей. У афішы прадстаўлены лепшыя пастановкі мінулых гадоў і нядаўнія прэм'еры. «Дарослая дачка маладога чалавек» В. Слаўкіна, «Развітанне ў чэрвені» А. Вампілава, «Яшчэ не вечар» М. Куцярніцкага, «Здрада і каханне» Ф. Шылера, «Сірано дэ Бержэрак» Э. Растана, «Прадавец дажджу» Р. Нэша, «Мелодыя для паўліна» О. Заградніка — нават назваў некалькіх п'ес дастаткова, каб пераканацца ў рознабаковасці творчых інтарэсаў тэатра.

Урачыста, у першы чэрвеньскі вечар, адбылося адкрыццё гастрольей. Тым жа, каму не даялася трапіць у глядзельную залу (вядомыя аншлагі на спектаклі масквічоў!), мелі магчымасць пабываць на тэлесустрэчы з нашымі гасцямі. У перадачы прымалі ўдзел заслужаныя артысты РСФСР Р. Быкава, М. Салант, І. Казлоў, Л. Сатанюскі (між іншым, ён прыгадаў сваю нядаўнюю работу ў беларускім відэафільме «Атланты і карыятыды», дзе ўвасобіў вобраз Манаеда), заслужны дзеяч мастацтваў Грузінскай ССР рэжысёр А. Таўстаногоў, акцёры М. Янушкевіч, А. Панцялееў, У. Коранеў, дырэктар тэатра М. Егізаран. Яны прыгадалі цэлыню колішніх сустрэч з патрабавальным і ўлюбёным у мастацтва мінскім глядачом. Яны дзяліліся сваімі творчымі хваляваннямі: гастролі праходзяць у год слаўных свят — 110-годдзя з дня на-

Сцэна са спектакля «Дарослая дачка маладога чалавек» (п'еса В. Слаўкіна, рэжысура А. Васільева).

раджэння У. І. Леніна, 35-годдзя вялікай Перамогі, Маскоўскай Алімпіяды — і гэта вымагае асаблівай адказнасці за рэпертуар, за творчы стан калектыву.

А тэатр імя Станіслаўскага сёння называюць спрод лепшых у краіне. Шматлікія прыхільнікі з цікавасцю сочаць за работамі ў гэтым калектыве трох рэжысёраў — А. Васільева, Б. Марозава, А. Таўстаногова. Вялікі грамадскі рэзананс выклікалі, напрыклад, пастаўленыя А. Васільевым «Дарослая дачка маладога чалавек» (п'еса су-

часнага савецкага драматурга В. Слаўкіна) і Б. Марозавым — растанаўскі «Сірано дэ Бержэрак», дзе цікавал, кідка тэатральная форма спалучаецца з глыбока псіхалагічнай распрацоўкай характараў.

Мінуў толькі тыдзень гастрольей, пра якія мы больш падрабязна і грунтоўна пагаворым з чытачамі «ЛіМа» пазней. Раскажам і пра найбольш адметныя спектаклі — напрыклад, гэтыя, сцэны з якіх вы бачыце на здымках А. Дзмітрыева.

С. ВЕТКА.

АТРЫМАЎ ліст з далёкага таёжнага пасёлка Пакрабеля ад журналіста-сібірака Віталія Лебедзева. «Упэўнены, мы яшчэ сустрэнемся ў нашых краях, — піша Віталь, — тут падзеі ў нас разгортваюцца не на жартачкі: знайшлі нафту».

Віталеву ўзрушанасць — ды ці толькі яго, напэўна, усіх людзей, што жывуць у тым далёкім пасёлку на беразе Абі — перадалася і мне.

Адчуваю шчырую радасць тамашніх буравікоў, геалагаў, лётчыкаў — усіх, хто прылучаны да гэтай падзеі. Уяўляю стомленыя, абпаленыя сухімі маразамі, абветраныя калючым сіверам твары, асветленыя сёння ўсмешкаю. Сібіракі скупыя на словы. Іхняе красамоўства — у справах. І я шчыра палюбіў іх за гэту непаказную дзелавітасць, за душэўную шчодрасць і шырыню, што акурат адпавядаюць неабдымнасці і багаццю сібірскіх прастораў.

Географы падлічылі, плошча адной толькі Томскай вобласці, часткі Заходняй Сібіры, больш за тэрыторыю Італіі, Вялікабрытаніі альбо Аўстрыі, Бельгіі, Ірландыі, Нідэрландаў і Швейцарыі, разам узятых. А якая ж яна ўся, гэта Сібір, з яе першароднай тайгою, з блакітнымі азёрамі, паўнаводнымі рэкамі і рачулкамі, што густо сеткаю прарэзаліся між зялёных кедравых шатаў, імшаных дрыгвянікаў, густа ўсыпаных восенню буйнымі журавінамі, брусніцамі і марошкаю?

Прыехаў я ў Сібір з агітбрыгадай ЦК ЛКСМБ якраз той парой, калі на нашай беларускай зямлі ўжо сыходзіла зіма на крыгах веснавай паводкі, а тут, у Томскай вобласці, яшчэ ляжала «белая ціша», ды сухімі калючымі вятрамі дыхаў Ледавіты акіян, уразаючыся снегавымі буранамі глыбока ў таёжныя прасцягі праз шырокае поле яшчэ закаванай льдамі Абі.

Для мяне і майго сябра, мастака-графіка Леаніда Марчанкі, гэта была другая сумесная паездка. Год назад, акурат гэткай жа веснавай парой мы падарожнічалі нашым беларускім Палессем, бачылі сіню мора паводкі, у якім раствараліся воды Прыпяці, Гарыні, іншых рэчак, што так бурна працякаюць здавён свой неўтаймоўны характар.

У гэтай паездцы па Сібіры былі малады рускі прызакі Мікалай Каняеў і мастак Георгій Сямёнаў.

Артыстычную моладзь рэспублікі прадстаўлялі маладыя спевакі і музыканты Наталля Руднева, Людміла Чысціліна, Аляксандр Сасновіч, Анатоль Галкін.

Нашай агітбрыгадзе неабходна было наведзець ударны камсамольскі будоўлі Томскай вобласці, пазнаёміць будоўнікоў з мастацтвам рэспублікі і адначасова пабачыць сібірскую зямлю, яе людзей, якія жывуць тут, асвойваюць прасторы гэтага, яшчэ не зусім абжытага, краю.

Калі я прачытаў пісьмо з Сібіры, то зноў нібы вярнуўся ў першыя красавіцкія дні гэтай вясны.

За Томскам, на самым ускрайку тайгі, асфальт упіраецца ў белыя горы. Бетонныя канструкцыі розных форм і памераў. Побач глыбокія катлаваны, злучаныя між сабой не менш глыбокімі траншэямі. Магутны экскаватар чэрпае і чэрпае зямлю. Рухаецца бесперапынны канвеер самавалаў. Задымленыя, прысадзістыя «БелАЗы» паволі калышучца на выбоінах, прымаюць на жалезныя спіны вільготны грунт. За катлаванамі вырысоўваюцца сцены будоўлі.

украінскую, беларускую, маладзёўскую, казахскую, грузінскую мовы — з усіх канцоў краіны з'ехалася сюды моладзь.

Больш чым сто камсамольска-маладзёжных брыгад, каля чатырох тысяч будоўнікоў ва ўзросце да 30 гадоў вызначаюць сёння малады і ўдарны характар камсамольскай будоўлі.

Начальнік камсамольскага штаба на будоўніцтве Віктар Кузякоў паказвае пісьмы... «Хочам працаваць на вашай будоўлі!»... «Буду прасіцца, каб размеркавалі на будоўніцтва Томскага нафтахімічнага»... Прыязджаюць нядаўнія школьнікі, салдаты: «Хо-

жэўнікаў вырас у сям'і нарымскіх палітычных ссыльных». Успаміны дзяцінства ляглі ў аснову яго рамана «Зары насустрач» — аб рэвалюцыйным руху і станаўленні Савецкай улады ў Сібіры.

У таёжным сям'і Усманка нарадзілася і пайшла адсюль у вялікае жыццё, стала ваенным урачом, а затым вядомым літаратарам, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Галіна Нікалаева, аўтар добра знаёмага ўсім рамана «Бітва ў дарозе».

Большая частка жыцця і амаль усе мастацкія творы Віля Ліпатава таксама звязаны з Томскам і Прыоб'ем.

вобласці ёсць даволі багата беларусаў, і што іх асабліва цікаць тут, бо пасланцы нашай рэспублікі, як правіла, вопытныя, высокай кваліфікацыі спецыялісты, буравікі-эксплуатацыйнікі, якія папярэдне прайшлі добрую практыку геалагаразведкі на Палессі.

Але земляка, а правільней — зямлячку, сустрэў я зусім не там, дзе спадзяваўся. У той вечар мы выступалі ў таёжным пасёлку Навасельцава. Адчувалі, наша выступленне падабаецца рабочым саўгаса, і найбольш тады, калі мы расказвалі пра нашу Беларусь, пра яе гераічнае былое, пра сённяшні дзень, калі нашы музыканты ігралі беларускія мелодыі, а спевакі знаёмлі з народнымі песнямі. У бібліятэцы клуба мы арганізавалі выстаўку беларускай графікі. І калі пасля нашых выступленняў, рабочыя рушылі туды, каб пазнаёміцца з творчасцю мастакоў, да мяне падышла жанчына і напрасіла:

— Падарыце мне верш, які вы чыталі першым. Ён пра Беларусь. А я сама беларуска. Марыя Пятроўна Клімчанка мяне завуць.

— Распаўсюджанае прозвішча, — кажу, — асабліва на Магілёўшчыне.

— А я з Клімавіцкага раёна і ёсць! — падвяджае мае словы Марыя Пятроўна. — Закончыла заатэхнічны тэхнікум, Дазналася, Сібіры патрабуюцца спецыялісты. Так і заехала ў самую, што ні ёсць глыбіню, ці як у той песні спяваецца — «толькі самалёт можна далацець». А цяпер працую тут, у саўгасе імя Шышкава, заатэхнікам. Не каюся. Але па Беларусі сумую. У адпачынак толькі туды езджу.

Некалі да рэвалюцыі ехаў беларус у Сібір альбо пад прымусам царскай жандамерыі за неспакойны, бунтарны характар, нажываць хваробы ў катаржанскім цэнтэры, альбо перасяляўся сюды, шукаючы вальнейшага, як яму здавалася, кавалка хлеба.

Сёння беларус — ды ці толькі ён! — едзе сюды, каб пазнаць гэты край, каб абжыць яго для ўсёй краіны.

Для моладзі, якой тут, мусіць, найбольш, Сібір — зялёны кантынент рамантыкі, нялёгкай, але дужа вабнай і патрэбнай.

Мы ўжо вярталіся з паездкі па Заходняй Сібіры, калі туды, па закліку камсамола, ад'язджаў вялікі атрад добраахвотнікаў, дзе была і наша беларуская моладзь. Гэтыя неспакойныя, акрыленыя рамантыкаю нялёгкіх дарог, хлопцы і дзяўчаты ўжо сёння працуюць на ўдарных камсамольскіх будоўлях, на нафтапрамыслах Ніжневартаўска і Стрыжовага, пракладуць праз тайгу і балоты транскантынентальныя трубаправоды, вядуць новыя лініі электраперадачы.

Маладзее зямля сібірская, азараецца новымі гарадамі!

Генадзь ПАШКОЎ.

Сібірскі МЕРЫДЫЯН

чай будыніны. Там жа — вежы, высочыны жалезныя каркасы, што, быццам бы салют, успыхваюць дзесяткамі зырккіх агнёў электрарваркі. Падышла калона грузавікоў. Хлопец, у цёплай, вайсковага крою, куртцы, прымасціўся на прыступках кабіны, камандуе:

— Абсталяванне для прапеленавага — у першы цэх! Астатняе — на кіслародную станцыю!

Некалькі гадоў назад па заданні рэдакцыі «Польмя» я пісаў нарыс пра будоўнікоў буйнейшага ў Еўропе хімічнага прадпрыемства — Беларускага шыннага камбіната. Памятаю, як тады здзівілі мяне незвычайныя памеры будоўлі — за паўдня ледзьева абышоў!

Тое ж, што расказалі пра сваё будучае, прадпрыемства будоўнікі Усесаюзнай ударнай камсамольскай будоўлі. Томскага нафтахімічнага камбіната, нават цяжка ўявіць. Пабудовы гіганта нафтахіміі зоймуць ажно дзве тысячы гектараў. Вялізныя, шматпавярховыя карпусы, фантастычнае перапляцёнае металічных збудаванняў, вышыня якіх дасягне 120 метраў. Ужо сёлета будоўнікі павінны здаць дзяржаве першы пускавы комплекс — па вытворчасці прапелену, надзвычай каштоўнага прадукта нафтавай хіміі, асвоіць дзесяткі мільёнаў рублёў капіталаўкладанняў.

Томскі нафтахімічны камбінат — будоўля гэтай, а таксама наступнай пяцігодкі. У будоўніцтве яго прымуць удзел краіны, што ўваходзяць у Савет Эканамічнай Узаемадапамогі.

Амаль шэсць тысяч чалавек працуе сёння на гэтай будоўлі. Пачуеш тут рускую,

чам быць патрэбнымі ўдарнай камсамольскай», «Хочацца сваімі рукамі ўзводзіць гігант сібірскіх нафтахіміі».

Перад паездкай у Сібір, у томіку Уладзіміра Ільіча Лёніна я прачытаў: «Паглядзіце на карту РСФСР. На поўнач ад Волагды, на паўднёвы ўсход ад Растова-на-Доне і ад Саратава, на поўдзень ад Арэнбурга і ад Омска, на поўнач ад Томска ідуць неабсяжнейшыя прасторы, на якіх змясціліся б дзесяткі велізарных культурных дзяржаў. І на ўсіх гэтых прасторах пануе патрыярхальшчына, паўдзікасць і самая сапраўдная дзікасць».

Гэтыя словы правадыр напісаў у 1921 годзе.

Цяпер «на поўнач ад Томска», як і ва ўсіх іншых раёнах, пра якія пісаў Уладзімір Ільіч у першыя гады Савецкай улады, жыццё, мала сказаць, змянілася, яно нарадзілася занава, буйна заквітнела на ўрадлівай глебе нашага сацыялістычнага ладу.

Там, на поўначы Заходняй Сібіры, дзе раней ханты, мансі, эвенкі ды іншыя народнасці не ведалі аседласці, цяпер паспяхова развіваецца прамысловасць па здабычы нафты і газу, сельская гаспадарка, адкрыты сучасныя прадпрыемствы рыбнай і лясной прамысловасці, створаны буйныя паляўнічыя гаспадаркі. На змену патрыярхальнаму ўкладу прыйшоў сацыялістычны, і ўсё насельніцтва Сібіры атрымала магчымасць карыстацца культурнымі багаццямі і памнажаць іх. Важкі ўклад у развіццё рускай ды ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры ўнеслі пісьменнікі, што нарадзіліся або жылі нейкі час у Томскай вобласці. Выдатны савецкі пісьменнік Вадзім Ка-

Выступаюць удзельнікі ансамбля песні і танца мінскага Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча.

Лепшы наладчык завода «Прамсувязь» камсамолец Павел Хвайніцкі. Фота А. КАЛЯДЫ.

Кнігапіс

Я. КОЗАК. Гняздо бусла. Раман. Пераклад з чэшскай П. Марціновіча. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

У рамане вядомага чэшскага пісьменніка Яна Козака праўдзіва, на багатым жыццёвым матэрыяле расказваецца аб калектывізацыі ў славацкай вёсцы, якая праходзіла ў Чэхаславакіі ў першыя пасляваенныя гады ва ўмовах вострай класовай барацьбы.

У цэнтры ўвагі пісьменніка жыццё сельскагаспадарчага нааператыву ў вёсцы Трнаўка. Перад чытачом праходзяць яркія, запамінальныя вобразы тых, хто будзе новае жыццё. Гэта — простыя сяляне, што адчулі неабходнасць далучэння да калектывнай працы, гэта — старшыня мясцовага нацыянальнага камітэта Петрычка, сакратар Гойдзіч.

Асабліва ўдача Я. Козака — галоўны герой рамана Павел Копчык. Глыбока пранікаючы ў псіхалогію гэтага чалавека, пісьменнік назвае, як у сацыялістычным грамадстве ствараюцца ўсе ўмовы для ўсебаковага развіцця асобы.

Цікавай атрымалася ў творы і сюжэтная лінія Павел — Ілона. Гісторыя кахання двух маладых людзей падаецца пісьменнікам хораша, светла, крыху романтична.

А. БАДРОУ.

НЯГЛЕДЗЯЧЫ НА АМАЛЬ стопрацэнтную фемінізацыю філалагічных факультэтаў, жанчына-пісьменнік — з'ява не частая. Ну, а жанчын-крытыкаў пакуль не намога болей, чым, напрыклад, жанчын-дырыжораў ці жанчын-рэжысёраў. Таму надзвычай прыемна, што аўтар, які ступіў на нялёгкую сцежку крытыкі, аўтар, даўно знаёмы па выступленнях у перыядычным друку, — Ала Сямёнава — выдала сваю першую кніжку.

А. Сямёнавай уласцівы рысы, характэрныя для творчасці лепшых нашых крытыкаў: высокая прафесійная патрабавальнасць, у першую чаргу да сябе, і да аб'екта даследавання, глыбокае разуменне літаратурнага працэсу, павага да працы пісьменніка. Таму не выпадкова, што яе імя не так часта, як таго хацелася б, сустраеш у друку. Тым з большай зацікаўленасцю чытаеш яе кнігу, бо ўжо даўно, з першых публікацый склалася ўражанне: гэты крытык піша толькі пра тое, што яе хвалюе і цікавіць, пра тое, пра што яна не можа не пісаць.

У кнізе змешчаны артыкулы, у якіх выразна праяўляюцца аўтарская пазіцыя А. Сямёнавай, яе глыбокае пранікненне ў творчую лабараторыю пісьменніка, страснасць, аб'ектыўнасць.

Пры сучаснай вузкай спецыялізацыі не толькі ў дакладных і прыродазнаўчых навуках, а нават і ў крытыцы, не кожны, на жаль, кваліфікавана можа разгледзець адначасова творы розных літаратурных жанраў і напрамкаў — тым цікавей знаёмства з крытыкам такога шырокага дыяпазону.

А. Сямёнава. Гарачы след таленту. Літаратурна-крытычныя эсэі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

А. Сямёнава не імкнецца «объять необъятное», яна выбірае творы тых, хто ёй духоўна бліжэй. Цікавымі для яе аказваюцца такія кантрастныя, палярныя па светаўспрыманні, па манеры пісьма пісьменнікі, якія выступаюць у самых розных жанрах: «універсальныя»

тэмы, якія грунтоўна распрацаваны ўсёй сусветнай літаратурай, і тэмы «новыя» (вайна і цяжкасці пасляваеннага жыцця, традыцыі і НТР).

У кнізе адсутнічае дэкларацыйнасць, аўтару не ўласціва і катэгарычнасць меркаванняў. А. Сямёнава не палемізуе з

Гэта можна адзначыць і ў рэтраспектыўным разглядзе творчасці І. Чыгрынава — ад першых апавяданняў, у якіх пісьменнік галоўным героем выбірае звычайнага чалавека ў звычайных абставінах, праз дэталі выяўляючы запамінальныя характары, да «Плачу перапёлкі» і «Апраўдання крыві» — раманаў, у якіх найбольш ярка праявіўся яго эпічны талент. Крытык правільна заўважае, што ў раманах І. Чыгрынава не парушае сваіх прыняццяў — пранікае ў сутнасць з'яў і характараў, пільна ўглядаецца ў сваіх герояў.

Разам з тым, гаворачы пра прозу А. Васілевіч, А. Сямёнава свядома абмяжоўвае сябе толькі яе апавяданнямі, не закранушы цудоўнага аўтабіяграфічнага апавесці. А аналізуючы творчасць Р. Барадуліна, не адмаўляючы, што яго творчы лёс неаддзельны ад лёсу яго равеснікаў, ад асабістай біяграфіі, крытык акцэнтуюе ўвагу, як на адзін з моцных бакоў, на віртуознасць мовы твораў паэта.

«Вечныя» тэмы — чалавечасобы, пошукі ўласнага «я», кахання, малярства, бацькоў і дзяцей — вырашае для сябе і чытачоў кожнае новае пакаленне пісьменнікаў. Больш традыцыйныя тэмы ў сусветным мастацтве, у сусветнай літаратуры цяжка ўявіць! Крытык не застаецца раўнадушным, разглядаючы — як гэтыя праблемы адлюстроўваюцца ў нашай літаратуры — і робіць цікавыя назіранні пры гэтым.

Без тэмы Радзімы, тэмы маці, калі грамадскае цесна пераплацілася з асабістым, цяжка ўявіць А. Вярцінскага або Р. Барадуліна.

Можна адзначыць, што тэма кахання, малярства не з'яўляецца самамэтай у нашых

З ПАВАГАЙ ДА ПІСЬМЕННІКА

А. Адамовіч і У. Караткевіч, эпічна заглыблены І. Чыгрынаў і ўлюбёныя ў паэтычную моватворчасць Р. Барадулін, А. Вярцінскі і В. Палтаран, М. Стральцоў, А. Васілевіч.

Я. Асястроў лічыць, што «твор мастацтва глыбей і праніклівей успрымаецца не сам па сабе, а праз прызму жыццёвых уражанняў, праз супастаўленне таго, што хацеў сказаць майстар-мастак, з асабістымі перажываннямі». Чалавечая зацікаўленасць, эмацыянальнасць, якая ніколі не перарастае ў экзальтацыю пацуючых, начытанасць, багаты вопыт практычнай работы рэдактарам выдавецтва — крыніцы поспеху А. Сямёнавай-крытыка.

У почырку кожнага пісьменніка яна знаходзіць нешта сваё, адметнае, раскрывае творчую індывідуальнасць кожнага і разам з тым не забывае высветліць, як кожная індывідуальнасць выкарыстоўвае ў сучаснай інтэрпрэтацыі і тых

іншымі крытыкамі, не абвяргае аўтарытэты. Але разам з тым (і гэта даволі важна), калі яна ўпамінае імя масцітае, выказвае таго ці іншага пісьменніка або крытыка, — то толькі ў падтрымку сваёй уласнай думкі.

Пры разглядзе кнігі крытычных эсэідаў А. Сямёнавай нам трэба мець на ўвазе, што ўсе гэтыя пісьменнікі, да творчасці якіх яна звяртаецца, працуюць надзвычай актыўна, за імі крытыку цяжка «ўгнацца». Менавіта таму часам аказваецца, што крытык, выдаючы кнігу, не паспявае ў нагу з сённяшнім літаратурным працэсам...

Акрамя таго, трэба ўлічваць, што ніхто з пісьменнікаў, пра якіх яна піша, крытыкай не забыты. Тым больш прыемна пераканацца, што А. Сямёнава валодае выключнай якасцю павольнага паглядзець на творчасць мастака, заўважаючы дэталі, на якія не звярнулі ўвагі іншыя.

КРОКІ ДА ВЯЛІКАЙ КНІГІ

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

Поплаў, апусцелая хата з выдранымі вокнамі, пусты хутар — уладанне дзяцей. (У кожнага з нас у дзяцінстве былі свае ўладанні). І яшчэ найпершы знятак вясковай дзяты — пасвіць каровы.

Дзятва ў вёсцы была розных гадоў. Казік і Гэлька, казалі, «любяцца», а злы Семафор «невядома чаму заступаўся за Гэльку і, калі не было Казіка, цішком хадзіў разам з ёю», галоўны герой і яго сябры-равеснікі — яшчэ зусім зелянота.

Здаецца, звычайная справа для кожнай вёскі, для кожнага пакалення дзяцей. Але «на свеце ішла вайна, ішла неразбярыха. «Кожнае ночы з мястэчка, з нямецкага бункера, з глухое цішыні цяжка стукнуў кулямёт. Цяпер ужо ў вёсцы спалі на падлозе і застаўляліся падушкамі — казалі, што кулі не праходзяць праз пер'е. Аднае ночы ў мястэчку нешта гарэла, а па нашай вуліцы ехалі конна партызаны...

Раніцаю з мястэчка горка і ўдушліва пахла нечым паленым, а на вуліцы перад нашым акном спынілася машына, поўная паліцыянтаў...»

І так часта. Амаль кожны дзень. Гэта было ўжо ладам жыцця.

Ратуючыся, Казік з бацькам выехалі з небяспечнай вёскі, Гэлька пайшла за мужам за аднаго з прыхаваных акупантаў. Галоўны герой і яго сябар спрабавалі хадзіць у школу ў суседнюю вёску, вучыцца ў такі цяжкі час, але аднаго дня маці расплакалася і сказала:

«Куды ж вы, дзеткі, пойдзеце, гэтакія валузня на свеце.

І мы не пайшлі».

Вайна ўрэшце закончылася. Пакінула разваліны, спаленыя вёскі, скалечышы людскія душы. Казік загінуў; Гэлька засталася ці то ўдавою, ці то дзяўчынаю; вярнуўся дадому Семафор, спрабаваў сватацца да Гэлькі, памогчы ёй пачаць новае жыццё, але яна нечакана з'ехала.

«Скончылася вайна, толькі не скончылася маё і Лёнькава дзяцінства: на во-

сень мы зноў пайшлі ў месцішковую школу, у тую самую, у якой некалі сталі немцы. Школьны будынак пабылілі нанома... Спаганяючы злосьць на фашыстаў, мы ламалі гэтую будку і адракаліся вучыць нямецкую мову. Мы яшчэ былі дзеці, але ў нашых вачах стала вайна. Мы яе бачылі малымі, каб разумець і ненавідзець дарослымі».

Апошнія словы — сапраўды ад усяго пакалення. Як запавет, як пазіцыя грамадзяніна і пісьменніка. Гэта як запавет для ўсіх людзей, ненавідзець вайну — так, як ненавідзець яе пахлява жанчына з апавядання «Пагарэльцы», у якой з-за самай маленькай дробязі акупанты забілі малаго сына. Забілі па праву мацнейшага, звар'яцелага ад улады. Па граву тых хто мог беспакарана ўжываць сваю зброю.

На гэтым фоне вельмі светла гучыць Адамчыкава апавяданне «Урок арыфметыкі», дзе паказаны хлопчык Мечык, які нагараваўся, ачарсцвеў ад жахаў за вайну. Але вось пасля вызвалення ўжо ў школу прыехала маладая настаўніца Часлава Карлаўна. Цеплынёю сваёй душы, дабрынёю сэрца яна адагрэла душу хлопчыку, асвятліла яе, памогла яму паўнакроўна ісці ў жыццё.

Гэтыя апавяданні — не толькі асабістая ўдача Адамчыка. Гэта ўжо і адметная старонка нашай прозы. Адамчык становіцца адным з майстроў беларускага апавядання. Яго апавяданне стала дынамічнае, даследчае, з прадуманым сюжэтам і стройнай кампазіцыяй, з яркімі мастацкімі дэталямі, з надзвычай каларытнаю моваю, якая — як і мова яго равеснікаў-пісьменнікаў — прыкметна абагаціла беларускую літаратурную мову, значна павысіла яе выяўленчыя магчымасці.

Думаецца, Адамчык яшчэ вернецца да паказу вайны і скажа яшчэ сваё слова пра яе...

«Ятранка... Яна плыве праз маё сэрца: плытка — вераб'ю па калена — улетка, шырокая, як мора, на згоне зімы.

...Ятранка, я яшчэ прыйду на твой бераг, каб глянуць у тваю чыстую глыбіню.

Ты цячэш праз маё сэрца. Ты помніш — на тваім беразе радзіўся я. Яшчэ не раз прыйду да цябе, каб зачарпнуць у прыгаршчы твае жывучае святло вады і напіцца».

Так пісаў Адамчык у апавяданні «Жывучая вада».

Пісьменнік зноў звярнуўся да сваіх вытокаў, і пачынаючы другі заход у асэнсаванні рэчаіснасці былых «усходніх крэсаў», тых падзей, што адбываліся ў ваенны і пасляваенны час, якія зрабілі пэўны адб'ітак у людскіх душах.

Прышоў ужо ў сталейшых гадах, з большым літаратурным вопытам. Маю на ўвазе апавяданні «Дзікі голуб», «Два золты» і «Кароль Нябожа» са зборніка «Дзікі голуб».

Нялёгкі, нават цяжкі быў лёс гэтай кнігі. Рэцэнзент, як кажуць, без нажа зарэзаў рукапіс. Маўляў, «не пра тое аўтар піша, не тыя героі», «творы распадаюцца на ўдала напісаныя сцэны» і г. д.

На шчасце, у нас былі і ёсць старэйшыя таленавітыя пісьменнікі, якія дбалі і дбаюць пра развіццё літаратуры. Рукапіс Адамчыка прачыталі выдатныя нашы майстры слова Лынькоў і Мележ.

«Вячаслаў Адамчык — не толькі таленавіты пісьменнік, — у прыватнасці падкрэсліваў у сваім вядуку І. Мележ («Жыццёвыя клопаты», Мн., 1975), — але трэба сказаць таксама — нялёгкі і няпросты пісьменнік. Чытачу, які звык глядзець на літаратуру як на простую арыфметыку, — гэта кніга можа аказацца цяжкаватой...» І далей: «Кожная старонка, кожны абзац паказвае: аўтар яе — мастак, мастак сапраўдны».

Кніга «Дзікі голуб», дзякуючы падтрымцы Лынькова і Мележа, выйшла ў свет, атрымала высокую ацэнку. Яшчэ раней большасць апавяданняў з яе выйшлі ў кнізе на рускай мове ў Маскве, многія перакладаліся на шматлікія мовы народаў СССР і за мяжою.

Чаму ж Адамчык — «нялёгкі і няпросты пісьменнік»?

«Героі В. Адамчыка, — слухна адзначаў І. Мележ, — налегаць часцей да традыцыйнага рада, які ў рускай літаратуры пачалі «Хор і Каліныч» І. Тургнева, сялянскія вобразы Л. Талстога і А. Чэхова, а ў нас — сяляне К. Чорна-

га. Мае гэта традыцыя сваіх паслядоўнікаў і ў сучаснай рускай літаратуры... Думаю, што гэта вартая развіцця традыцыя і што героі такога тыпу маюць так сама права на жыццё ў нашай літаратуры, з улікам тых змен, якія зрабіў у іх наш час».

Героі апавяданняў Адамчыка — і традыцыйныя, і нетрадыцыйныя. Звычайныя і незвычайныя. Яны дзеці свайго часу. Таму і пісьменніка, які хоча шчыра разабрацца ў іх душы, паказвае іх текімі, якія яны ёсць, часам не разумеюць. Усё па той жа інерцыі недалёкабачнага, неглыбокага ўспрымання. І жыцця, і літаратуры.

Галоўны герой «Дзікага голуба» — Марцін Дзікуць. «Трохі махляр і добры гультай, і такі самы бяскрыўдны». Так кажа пра яго герой, ад імя якога расказваецца гісторыя Дзікуцевага жыцця. Але гэтая ацэнка няпоўная. Дзікуць — болей складаная асоба.

Дзікуць — тып неўладкаванага ці то неспрыдатнага да пэўных умоў жыцця чалавека. І ў дзяцінстве, і ў сталым узросце. Многія не маглі разумець яго душы, яго думак: чаму ён, напрыклад, трымае трох сабак і глядзіць іх лепш за ўсюкую больш патрэбную ў гаспадарцы скаціну, чаму такі пшачотны да сваіх і чужых дзяцей, лечыць скалечанага голуба, а пасля адпускае яго на волю, чаму не ўмее гаспадарыць і часам, каб уратаваць сямя ад галоднай смерці, падкрадае. Звычайны чалавек? Не. І таму ён не можа ўцялець у «звычайны жыццё». Гіне ад рукі практычнага і жорсткага аднавяскоўца, Войны Клемуся.

Прайшоў час — памёр і Война Клемуся, бо ўсё жывое на свеце смяротнае. І калі смерць апошняга ўспрымаецца звычайнаю, нават лагічнаю, як і непазбежная смерць усяго злога, дык Дзікуцева жыццё зноў і зноў прымушае задзіць шмат пытанняў. Але гэтыя пытанні найменш прасяцца да Адамчыка, а найбольш іх трэба задаваць самому жыццю, людзям. Ну, сапраўды, чаму ёсць такія дзіўныя, неўладкаваныя людзі?... Чаму мы іх так шкадуем ці адносімся да іх гэтак жорстка?

У «Каралі Нябожы» — яшчэ адзін каларытны тып. Кароль не дзівак, «не махляр і не гультай». Ён больш учэпіста трымаўся за жыццё, але, як нікога іншага, жыццё нямала «патрушчыла»

пісьменнікаў (напрыклад І. Чыгрынаў, зрабіўшы акцэнт на сацыяльна-філасофскі змест раманаў, не стварыў амаль ні аднаго запамінальнага індывідуалізаванага вобраза жанчыны), але тым не менш іменна каханне робіць чалавека лепшым, дапамагае ў самых складаных абставінах. Гэта — яркія рамантычныя персанажы У. Караткевіча з іх незвычайным паэтычным каханнем у незвычайных абставінах. Гэта — і пошукі праз каханне свайго ўласнага «я» ў М. Стральцова. Гераніі лепшых твораў А. Васілевіч і В. Палтаран — жанчыны-маці, жанчыны-працаўніцы, у якіх каханне — пачуццё ўнутрана неабходнае. (Нездарма ж адна з кніг прозы А. Васілевіч мае назву «Адно імгненне»). Менавіта так была названа кніга Ан Філіп, кніга пра адзінае і вечнае каханне да свайго мужа Жэрара Філіпа, якое прамільгнула, як адно імгненне).

Цікава, што, чытаючы літаратурна-крытычныя эцюды А. Сямёнавай, успрымаеш іх не адназначна: у некаторых месцах не пагаджаешся, нават спрачаешся з аўтарам (суб'ектыўна не магу згадзіцца з незвычайна высокай ацэнкай творчасці У. Караткевіча і М. Стральцова і канспектыўнасцю разваг аўтара пра творчасць А. Адамоўна), але ні ў якім разе нельга абвінавачваць аўтара ў няшчырасці ці адсутнасці аргументаў гэтых высукіх ацэнак. Нават не пагаджаючыся — паважаеш А. Сямёнаву як крытыка шчырага і сумленнага. І таму хочацца перачытваць некаторыя яе творы яшчэ раз, каб лепш зразумець і пісьменнікаў, і самога крытыка.

Вольга ДЭКОНСКАЯ.

ТАК БЫЛО...

Яны рана станавіліся дарослымі, дзеці вайны. Хлапчукі ў трынаццаць год спазнавалі, што такое мужнасць. Яны вучыліся цурацца слёз, нават калі навальвалася сапраўдная — недзіячая — бяда. Яны абаранялі Радзіму.

Дзеці на вайне — гэта надзвычай складаная маральная праблема. Страшна, калі яны гінуць. Не меней страшна, калі яны вымушаны трымаць у руках вінтоўкі і гранаты. І не чэрствыя сэрцы былі ў дарослых, што бралі на сябе адказнасць за зброю ў дзіцячых руках. Проста яны разумелі, што нельга стрымаць пачуццё нянавісці, народжанае ў маленькіх сэрцах вялікай бядой. Дзеці на-даросламу бачылі вайну...

Усё гэта прыгадваецца, калі чытаеш новую аповесць Уладзіміра Паўлава «Чуж-чужаніца». Герой яе Толя Івановіч не здзяйсняе нейкіх незвычайных подзвігаў. Ён толькі марыць аб іх, як усе хлопчкі. Але ўнутрана ён гатовы да геаізму, да самаахвяравання.

У. Паўлаў. Чуж-чужаніца. Аповесць. Для сярэдняга школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979

Да гэтага «падрыхтвала» яго вайна.

Бацька Толі быў на фронце. Маці, што выконвала заданне партызан (хадзіла на кірмаш здабываць соль), трапіла ў аблаву і была адпраўлена ў Германію. Хлопчык застаўся адзін. Зацяўшыся ў сваім горы, ён добра памятаў словы маці, што трэба жыць. «Сцяўшы зубы, але жыць...» І ён жыў адзін, адмовіўшыся перайсці ў хату да суседкі.

Толя сталася на нашых вачах. Менавіта працэс нараджэння мужнасці ў сэрцы маленькага героя і цікавіць больш за ўсё пісьменніка. Ён засяроджана, няспешна сочыць за думкамі хлопчука. Раней Толю нават не прыходзіла ў галаву — прасіцца ў партызаны. Не мог жа ён пакінуць маці адну. Але ж у хату заходзіў суседскі хлопчак Рыгор. Ён быў «адтуль», з лесу. Дапамагала партызанам і маці Толі. Самога ж Толю спачатку больш цікавіла вінтоўка Рыгора. А яшчэ ён аддаваў яму знойдзеныя патроны. І горда адчуваў сябе патрэбным партызанам.

Аднак ужо ў свае трынаццаць гадоў хлопчык адчуў, што патрэбна адпомсціць ворагам за здзекі, за маці (бачы-

лася яму — счарная, збітая, яна прасіла дапамагчы). Доўга блукае ён па лесе ў пошуках партызан. Бездапаможны, азяблы засынае Толя пад кустом, проста на застылай зямлі. І такі мужны і дарослы ён у сваім жаданні помсты і веры ў сваю неабходнасць.

Паказваючы жыццё Толі ў партызанскім атрадзе, «загартоўванне» яго як байца, У. Паўлаў імкнецца быць як мага больш праўдзівым. Так, у аповесці выкарыстаны рэальны факт — на Любаншчыне дзейнічала падпольная друкарня, у якой выдаваліся «Звязда», «Чырвоная змена», мясцовая партызанская газета. У назвах жа Лугань, Загалле лёгка ўгадваецца Любань, Загацце.

Характэрны ў творы эпізод, дзе спрачаюцца камандзір атрада і камандзір разведкі аб месцы Толі ў гэтай вайне. «Не дзеці, мы павінны абараняць Радзіму...» Так. Але вайна — гэтая «чуж-чужаніца» — аб'яднала ўсіх людзей, зраділа іх у нянавісці, і старых і малых. Дзеці сталі дарослымі. Яны рана пасталелі.

Дзеянне аповесці развіваецца, можа, і занадта звыкла для чытача: Толя Івановіч, маленькі партызан, становіцца на шлях барацьбы. У яго наперадзе дарослае ваеннае жыццё. І, мабыць, жорсткі лёс чакае хлопчука.

Але так было.

Вельмі хочацца, каб гэту кніжку прачыталі сучасныя хлопчкі. Тыя, каму дванаццаць — чатырнаццаць. Каму выбіраць свой жыццёвы ідэал.

Т. ЧЫГРЫНАВА, студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

Кнігапіс

П. АНДРЭЎ. Аповесць пра майго сябра. Пераклад з рускай В. Сачанкі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

У невялікай нататцы «Замест прадмовы», змешчанай у пачатку гэтай аповесці, аўтар яе Пётр Андрэў так гаворыць пра свой твор: «Гэта — не мемуары. Многія імёны і прозвішчы зменены. Я назваў кнігу — «Аповесць пра майго сябра», але, па сутнасці, гэта аповесць пра людзей нашага пакалення, пра тое, што сам я перажыў і бачыў».

Тан, у ніжэй гэтай — шмат уласна перажытага Пятром Андрэвічам Абрасімавым (сапраўднае прозвішча П. Андрэва), таго перакладчыка, што з гадамі пачынае набываць асаблівае выразнасць і значнасць. Дакументальную, гістарычную, сацыяльна-грамадзянскую, маральна-эстэтычную...

Аўтар, выхопліваючы з багатых падзей найбольш важнае, успамінаючы перажытае, прыгадваючы сваіх таварышаў — жывых і мёртвых, — стварае прывабыны вобраз простага беларускага хлопца Сяргея Антонова, расказвае пра яго няпросты жыццёвы шлях.

І. ВІШНЕУСКИ.

яго. Некалі, за панамі, ён «здурываў, на зямлю пагнаўся, браў старэйшую за сябе на дванаццаць год. А яна і тыцкала гэтаю зямлёю». А потым жонка пакінула яго, паехала ў свет з дзецьмі, а ён застаўся адзін. Кожны разумее, што гэта такое — застацца аднаму. Без сямя, без родных. Становіцца Нябожа ўскладнялася яшчэ і тым, што ён не мог знайсці суцяшэння ў рабоце. Ён не мог паладзіць з п'яніцам брыгадзірам, які болей дбаў пра сябе, чым пра грамадскія інтарэсы, але гэта яму не замінала павучаць іншых. Нават абвінавачваў у грахах, якіх і не было. Нябожа мусіў пакінуць калгас, працу конюха і пайшоў «да Красоцкага» ў анучнікі, на тую работу, на якую глядзелі заўсёды своеасабліва, але якую ён, як і ўсякую, выконваў сумленна. Усім сваім жыццём ён даказаў, што лёс не можа зламаць чалавека. Тым болей, калі ён, гэты лёс, усё выпрабавуючы і выпрабавуючы, як прасветліну паслаў аднойчы і імгненне шчасця. «Даўно, у другое ці першае лета пасля вайны» на жыццёвай Нябожавай дарозе сустрэлася маладая бежанка, якая ратавалася ад голаду. І Нябожа, і бежанка па-чалавецку зразумелі адно аднаго, пакахалі, маглі быць вельмі шчаслівымі людзьмі. Але яны не сталі ім, бо гэтае іхняе шчасце прынесла б няшчасце іншым: недзе «пад Варонежам» яе чакалі муж-калека, дзеці. «Шарай гадзінай ён запрог каня, скінуў на воз мех жытняе мукі, торбу ячнае шатраванкі і паехаў з ёю ў мястэчка — павёз на станцыю».

Так імгненна прыйшло і ўцякло ад яго шчасце. Але яно пасля заўсёды грэла яму душу, і яно рабіла яго заўсёды добрым, спагадным (здолела ж яно шмат чаго чалавецкага падняць у яго змардаванай душы), можа, і яно пастаянна прыносіла дабрыню і ўсім людзям, з кім Нябожа знаўся. Нейкі дзіўны талент чалавечнасці кіраваў ім. Чым цяжэй біла яго жыццё, тым ён болей уздымаўся на духоўную вышыню як чалавек. І найчасцей гэтым сродкам ачышчэння і ўзвышэння быў жарт. І Нябожа жартваў, і з ім жартавалі. І ніхто не адчуваў прыгнечанасці ад таго, што яго цяжка. А яшчэ, наадварот, ад яго набіраліся бадзёрасці і аптымізму. Таму так з болем успрынялі ўсе людзі смерць гэтага добрага чалавека.

Заўважце, як заканчваюцца апавяданні «Дзікі голуб» і «Кароль Нябожа». Першае: «І мне зноў падалося, як не дзе там, на грудку Марцін клікаў сваіх сабак — Цю-цю-на-а, цю-цю-на-а! — Я, здаецца, выразна чуў яго голас», другое: «У хляве заржаў конь, нямоцна, як да свайго гаспадара. Ёй стала сцішна — яна падумала, што, мусіць, так плача конь. Ёй зноў спамянуўся Кароль».

Думаецца, настойлівы пісьменнікі напамінак пра людскую памяць, пра павагу нашых людзей да людзей шчырых, сумленных, багатых на маральную чысціню, зварот да герояў «традыцыйнага рада» не выпадковы. Народ усё помніць, што дзеелася і дзеецца на свеце, усяму дае сваю ацэнку. І гэтай памяццю, гэтай ацэнкай не трэба пагарджаць. Адамчык не толькі падкрэслівае гэта, сцвярджае, але, здаецца, у апавяданнях «Дзікі голуб» і «Кароль Нябожа» паставіў яшчэ перад сабою і вышэйшую задачу — узбудзіць свой пісьменніцкі погляд на ідэю чалавечнасці, гуманнасці, паказачы супунктнае уяўленне пра чалавека, пра яго ўзаемаадносіны з іншымі людзьмі, з грамадствам, прыродай, якія «грунтуюцца на прынцыпе: чалавек — вышэйшая істада для чалавека», якія патрабуюць любові і павягі да чалавека і яго годнасці, абароны яго правоў і інтарэсаў, стварэння патрэбных умоў для ўсебаковага яго развіцця.

Апавяданні «Дзікі голуб», «Кароль Нябожа», «Два злоты» (таленавіты расказ пра дзяцінства ва ўмовах рэчаіснасці «ўсходніх крэсаў») належыць да лепшых узораў беларускай навістыкі. Яны вызначаюцца высокім пісьменніцкім майстэрствам, даведзеным да ювэлірнай адшліфоўкі ўсіх кампанентаў твора. У іх надзвычай цеснае спляценне рэальнага, асацыятыўнасці, вобразнасці і сімвалічных момантаў, што дазволіла пісьменніку ўжыць новыя прыёмы літаратурнага пісьма, шмат новага «ўдыхнуць» і ў свае творы, і ў беларускую літаратуру.

Талент Адамчыка ў гэтых творах значна паглыбіўся, узмужнеў. Асабліва пачаў ярачэў малюнак пісьма (як адзначаў І. Мележ, «карціну В. Адамчыка піша... мазкамі, дэталі і піша, трэба сказаць, па-майстэрску. Ярка, дакладна, так, што ўсё бачыш, нібы яно праходзіць перад вачамі. Аўтар проста здзіў-

ляе шчодрасцю жывапісу»), узрасла роля падтэксту, паўтонаў, абнавілася, «разняволілася» форма апавяданняў. Яна стала больш сучасная, рухомая, і разам з тым вельмі самабытная, іменна Адамчыкава.

...У апошні час на старонках усесаюзнага друку даволі часта заходзяць размовы пра стан сучаснага апавядання, выказваюцца трывогі, што яно, можа, менш яркае, бяднейшае на падзеі, вастрыню, чым было, напрыклад, у пяцідзесятых-шасцідзесятых гадах, ці, наадварот, сцвярджаецца, што апавяданне не аслабла, не страціла сваёй актыўнасці, глыбіні, жыве, робіць сваю сур'езную справу. І якая б не пачыналася размова (як, да слова, і ў ходзе нядаўняй дыскусіі пра стан сучаснага апавядання на старонках «Літаратурнай Россиі», на нарадзе па апавяданню ў Пскове, на другой літаратурна-творчай канферэнцыі «Маладыя літаратары Масквы — 1978 — 1979»), але заўсёды бяспрэчна падкрэсліваецца той момант, што ніякага крызісу апавядання няма, што на сучасным этапе асноўныя апавядальнікі — маладыя пісьменнікі, і апавяданне сямідзесятых гадоў — за імі.

«Апавяданне ў асэнсаванні новых грамадскіх з'яў ідэя за вершам, за нарысам, — у прыватнасці, пісала ад 23 мая «Літаратурная Россиі». — Таму апавяданне і стала пераважна жанрам маладых. Маладыя больш чуйныя да перамен, носьбіты новага успрыняцця».

Цікава ў гэтым плане і нядаўняе выказанне вядомага савецкага пісьменніка Ю. Бондарова.

«Мастацтва не можа існаваць без разнастайных стыляў, тэндэнцый і жанраў... падкрэсліваў ён у інтэрв'ю «Студенцескому меридиану» (№ 4, 1980). — Пісьменнік жыве з пачуццём самасвадо-масці, што мяняецца, з пачуццём ацэнкі, што мяняюцца. Літаратура — складаная ідэалагічная сфера, у ёй не павінна быць нічога заканафіксаванага, застылага на вякі. Жыццё ў пастаянным руху, і трэба самому сабе быць у пастаянным пошуку. Знаходзіцца ў згодзе са сваім сумленнем». І яшчэ, што датычыцца маладых пісьменнікаў: «Жыццё надзвычай багатае нечаканасцямі ў мастацтве. І я, напрыклад, увесь час жыву з пачуццём чакання новых гучных імён. З творчасцю маладых звязаны ўсе мае надзеі. Глыбока памыляюцца тыя крытыкі, хто лічыць, што сённяшнія маладыя не ведаюць жыцця, вольнае іхнае дзяцінства, школа, юнацтва, першае каханне, радасць, смутак, завод, будатард, тэхнікум, вуз — даволі дастаткова матэрыялу кожнаму з нас у той рэчаіснасці, у якой мы жывём... І я веру,

што аднойчы раніцай мы прачнёмся і ўведзем пра нараджэнне аўтара новых «Хаджы-Мурата» ці «Данскіх апавяданняў».

Думаецца, усё гэта ў пэўнай ступені дэталізаваў творчасці і нашых маладых пісьменнікаў, і нашай беларускай прозы. Як адзначаецца на старонках і нашых літаратурных часопісаў, газет, і ў нас цяпер апавяданні пішуць у асноўным маладзейшыя, і яны, маладзейшыя пісьменнікі, падтрымлівалі высокі ўзровень беларускага апавядання сямідзесятых гадоў. На першы погляд, нібы і не было ў гэтым жанры нічога асаблівага, што дало б больш якасны накірунак усёй прозе, але на самай справе апавяданне «працавала» гэтак жа сур'езна, ёмка, як і аповесць ці роман. Калі аповесці і раманы старэйшых пісьменнікаў і ў сямідзесятых гадах ў пераважна большасці працягвалі даследаваць падзеі, людскія лёсы перыяду апошняй вайны, дык апавяданне больш сканцэнтравана ўвагу на сённяшнім дні, старалася разабрацца ў яго прывабах, ва ўнутраным свеце нашага сучасніка, падымаючы пры гэтым важныя — можа, найчасцей маральнага плана — жыццёвыя праблемы. Гэта самым непасрэдным чынам адносіцца да высокамастацкіх апавяданняў «Спелыя яблыкі», «Мяжа», «Гісторыя адной душы» В. Гігевіча, «Літары на мармур», «Наждак Маруда» В. Казько, «Высокі падмурак» «Новая хата», «На згоне зімы» А. Варановіча, «Кола», «Дуб» А. Дударова і інш. А калі ўлічыць яшчэ і аповесці некаторых вышэйназваных аўтараў «Суд у Слабадзе», «Жыццё», як і творы А. Жука, Я. Лецікі, дык гэта ўжо і адметная, яркая старонка нашай прозы, якая яшчэ чакае большай увагі, глыбейшага даследавання. Думаецца, нават сам факт шырокага выхаду кніг прозы маладых нашых пісьменнікаў на рускай мове ў Маскве, выхад анталогіі апавядання маладых беларускіх празаікаў на Украіне, публікацыі за межамі рэспублікі і краіны, прысуджэнне прэміі Ленінскага камсамола нашым маладым празаікам — факт вельмі яркавы.

Вячаслаў Адамчык у 1974 годзе выдаў томик выбраных апавяданняў «Дзень ранняй восені», нібы падвёўшы пэўную рысу ў сваёй творчасці, і працягваў работу над першым сваім раманам «Чужая бацькаўшчына».

Алесь БАЖКО

Алесь Бажко падрыхтаваў да друку новую вершаваную аповесць «Лясныя крушні» — аб прошаках Ватыкана і яго агентуры; мярзотнай дзейнасці беларускіх буржуазных нацыяналістаў, што заплямілі свае душы і рукі супрацоўніцтвам з крывавым Гітлераўскім фашызмам і, атабарыўшыся на задворках Еўропы, абліваюць брудам родную зямлю і гераічны наш народ.

У першым з прапанаваных фрагментаў выкрываецца злачынная дзейнасць буржуазных нацыяналістаў. Другі фрагмент — адназ аднаго з герояў твора Апанаса Ламана «панам спадарам».

«ЛАСНЫЯ КРУШНІ»

ФРАГМЕНТЫ

З ВЕРШАВАНАЙ АПОВЕСЦІ

Жыццё няёмальнае — пан Стах
Сябе і ўпрыхках выдаў
І за адзін, як кажуць, мах
Рашыў сваю планіду:

Пад слёзны ўскліп: «Далоў прымусл!»
Газетны ваявода
У собскіх высьметках загруз
На радыё «Свабода».
Там ён радню сабе знайшоў
Сярод бязгрэшных янкі,
Ліў на іх млын ваду каўшом —
Чакаў валютнай манкі;
Рахунак нават свой завёў
У нейкай хітрай касе,
Ды сеў на мель — больш кухталёў,
Чым грошай назапасіў.
Та-ак, дзядзька Сэм не Саваоф,
Яго расчуліць цяжка,
Калі наняўшыся за трох,
Не цягнеш калымажку.
Перамяшчэнцы — так сябе
Мянуюць бербурнацы *—
Трымалі Стаха, каб не збег
Пад кляштар пабірацца.
Усе іх «блэкі» ў тыя дні
На валаску вісели,
А пана Стаха авадні
Каля піўнушак елі...
Адтуль яму было відней,
Што робіцца ў Саветах,
Хто нам, бязбожнікам, радней
І дома, і за светам,
Дзе той Парыж, ці, скажам, Рым
З субожнямі на плошчах,
А Стах і там людзей дурыў,
Кланяючыся мошчам;
Адночы нават сам прылёг
Пад крыжам у касцёле,
Бо ўжо, відаць, валіўся з ног,
*) Бербурнацы — беларускія буржуазныя нацыяналісты.

Пачаў здаваць саколік.
Ды раптам нейкія паны
Яму казалі строга:
«Не набівай сабе цаны
Перад абліччам бога!...»
Пан Стах прыкінуўся глухім
І нават дурнаватым,
Каб з-пад касцельнае страхі
Не сцапалі за краты.
Хіба ён мала вохаў, ныў,
Прасіў у бога смерці?
А ў дзядзькі Сэма хапуны
Вяртлявыя, як чэрці.
Ім не дакажаш, што чарвяк
І той палёгкі прагне,
З-пад ног паднімуць, але як?
Лепш захлынуцца ў багне
Або, зашыўшыся ў нару,
Згарэць датла ад гневу!..
Хіба пан Стах для ЦРУ
Пустая пешка, невук?
Але знаходзяцца хлюсты —
Карчук ім пад рабрыну! —
Якія рвуць пад ім масты,
Хоць лезь у дамавіну.
Шкада, што ў Мюнхене за ўсё
Плаціць гатоўкай трэба,
Пан Стах не біўся б карасём
Пад коламі іх кэба.
Сам гаварыў: «Няма дурных...» —
І злосна чухаў карак:
Баяўся лішняй гаманы,
Які з яе наварак?...
Ён добра ведаў, хто ёсць хто
Ва ўсіх прэсбэгнах НАТО,
Ды агалеў, не меў за што
Падмасліць тарбахватаў,—
Страх гнаў яго за акіян
У якасці...турыста.
Каму ж ахвота з-пад кія
Шукаць другую прыстань?!
За беглякоў няшмат даюць.

І чэрнь іх судзіць строга.
Не, Стаха янкі падкуюць,
Пакажуць хлыст — ды з богам!
Таму, прызнацца, слоў шкада
На гэтага падонка.
Ды кроў людская не вада,
Аб ёй ідзе гамонка!

МЮНХЕН. РАДЫЁ «СВАБОДА», ПАНАМ ПЕНТАГОНАУЦАМ, ІХ ПАДГАЛОСКАМ.

Скажу адкрыта: мой дэвіз —
Рэж праўду без прадмовы,
Паўпрэд без пашпарта і віз
У венчыку царновым!
Матай на вус: і я грашыў,
Гнявіў людзей і бога.
Але з дубінай на шашы
Не абіраў нікога.
Ніхто не скажа, што мяне
І на калянях бачыў,
А ты наўзрыд на чужыне
Крычыш, што я лядачы.
Не тужся, пан, бо трэсне фрак.
Для нас ты — чужаніца.
Мне агэстацыя твая,
Што пеўню рукавіцы!
Хіба я вырадак ці кеп,
Каб ныць ля вашых весніц?
Сам зарабляў сабе на хлеб
Дзе мазалём, дзе песняй.
Я не прыкідваўся святым
Ні да вайны, ні потым,
Заўсёды памятаў аб тым,
Што я — мужык, галота,
Нашчадак тых, хто з веку ў век
Гібеў на панскіх гонях.
Лёс і мяне няшчадна сек
Да сівізны на скронях.
А як прыпрэ — па цаліку
Бягу пад тыя сосны,
Што мне, былому батраку,
Цяпер калышучь вёсны.

Юрка ГОЛУБ

Што такое для мяне «Мазайка»?
Гэта тая неад'емная частка жыццёвай фактуры,
якая не месціцца ў вершах. Тут — нямала і з на-
зіранняў, тут — таксама тое, што пачута ў «гато-
вым» выглядзе...

Некаторыя штрыхі з маіх «Мазайка» можна было
убачыць у дванаццатай кніжцы «Малодосці» за мі-
нулы год.

Аўтар.

ДЗЕД

У недалёкай вёсцы жыў дзед, далёкі бацькаў
сваек.
У сорак першым немцы былі там на другі-трэці
дзень. Па пыльнай і вузкай вуліцы, па загуменню
пёрла днём і ноччу на ўсход распараная і потная
зграя.
Той дзед, несумненна, быў рызыкантам.
Брудныя, расхрыстаныя матацыклісты стоўпіліся
ля калодзежа, дзе ён, стоячы ў кужэльнай сарочцы,

павольна цягнуў ваду. Пачалі хлябтаць з вядра, аб-
лівацца, гергечучы. А стары стаіць тут жа і ўголас
звяртаецца да «гасцей», прыгаворвае: «На Маскву
гоніцеся. Рукавы закасалі. Ды вы ж адтуль без
споднікаў будзеце перці, вашаняты!»
Ён сваё прароцтва ўбачыў наяву. І нанова ў сорак
чацвёртым яму выпала магчымасць выказацца куды
як больш яскрава.
Дзед з сынам палуднавалі. У гэты час пры адступ-
ленні ў хату ўскочыў малады немец.
— Гутэн таг! — Яны ўжо ветлівымі на той час
парабіліся.

А стары, сёрбаючы капусту, вазьмі дый паздароў-
кайся: «Пацалуў мяне ў...»
— Was?
— Мяне і майго хлопца, — зірнуў ён на сына.

ПРА СОРАК ПЕРШЫ

— А як ішлі яны і на матацыклах перлі! Нашай
дарогі не пазнаць было...
Нездарма праз тры з паловай дзесяцігоддзі пасля
таго побач з бабчынымі словамі ў мяне слёзы на
вочы нагортаюцца...

ІМПРЭСІЯ

Знайшоў запіс амаль дзесяцігадовага ўзросту.
Вецер. Холадна. Ноччу, у шынялі, думаў, што дома
буду збіраць грыбы, глядзець пад ногі, маўчаць над
травою. Словам, будзе добра, бо там запахне жы-
там, пылам, восенню і садамі, бо ідзе час, растуць
дрэвы і старэюць зоры.
Хутка ехаць дадому...

ЦІШЫНЯ

З самага світаньня.
Вакол стаіць вільготнае сасновае паветра, праніза-
нае ігліцай здаровай восені, маўчыць некалі раз-
бойнае, а цяпер прысмірэлае вецце надваконай
кроны, і зусім не спяшае несці службу падараваны
пад выпадак гадзіннік. І не верыш прымаўцы, што
пры такой цішыні недзе нараджаецца злодзей, або
робіцца замах на экалагічныя асновы, ці «памірае
карабель, і пры гэтым чалавек складае жалобу, а
мора цешыцца...»
Апошняе з даўняга французскага фільма.

ПАХВАЛЬБА

Са слоў земляка. «Паехаў гэта я днямі да баць-
коў. Апошнім часам не так часта здараецца адско-
чыць. І што ты думаеш: не ўсе пазнаюць. Адна баб-

Я дзеля іх над Нёмнам жыў
 І буду жыць да скону.
 Бо тут радня мая ляжыць
 Яшчэ з часоў прыгону!
 Ніхто яе не прызнаваў,
 Жыла — свяціла целам
 Гакуль у князя галава
 З плячэй не паляцела.
 Няхай нямала мужыкоў
 Тады пайшло на плаху—
 Падмена ім спакон вякоў
 Расла пад кожным дахам.
 Ты гэта ведаеш, пан Стах,
 Дык не ўзышчы, шанюны,
 Што для цябе наш людны шлях
 Быў, як ралля, няроўны...
 Такі ўжо твой сабачы лёс:
 Прасі ў гарыл спагады.
 Хіба ты нам палёжку нёс
 Пад чорным сцягам здрады?
 Пастаў хоць свечку, душагуб,
 За тых, каго ты выдаў,
 А потым скроб змакрэлы чуб:
 «Такая ў нас планіда»...
 Лухта! Ты загадзя сабе
 Прыдбаў крывую стрэльбу
 І да фашыстаў перабег.
 Цяпер кукуй за Эльбай!
 Мы толькі можам, пане Стах,
 Паспачуваць «Свабодзе»,
 Апошнім часам і ў чынах
 Там рэнегаты ходзяць.
 Відаць, прыспічыла, няма
 Ахвотнікаў да здрады.
 Калі адпетым брахунам
 Твой шэф і хейра рады.
 Нас не сагнуць хлуснёй у крук,
 Як пацука прыжучым...
 А ў мужыка мільёны рук
 І сам ён неўміручы!

Леў **МАРОЗ**

БАЦЬКАЎ ДАР

Каня купіў мне ў магазіне бацька
 І з дошак горку зладзіў ля сцяны...
 Як цешыла мяне, малага, цацка,
 Як мчаў мяне з той горкі вараны!
 А я хапаўся за аброць, за грыву,
 Ды не ўтрымаўся — гримнула вайна
 І пашчапала вараного ўзрываю
 І ў бацьку хутка стрэліла яна...
 Але вайна ўспамін не зацямніла:
 Я зноў і зноў лячу на вараным.
 «Сыноч, не бойся!» — чую голас мілы
 І бачу бацьку кожны раз жывым.

КЛІЧАВУ

Тут загінуў бацька
 У мяне, малага.
 А ўсё роўна кліча
 Да цябе дарога.

І не паказаў ты
 Бацькаву магілу,
 А ўсё роўна — любы,
 А ўсё роўна — мілы.

Не пашкадаваў ты
 Для матулі гора —
 На адну пакінуў
 Нас ажно чацвёрта.

А ўсё роўна — вабіш,
 А ўсё роўна — клічаш,
 Бо маё дзяцінства
 Ты, мой родны Клічаў.

ВЕРАС

Квет верасовы — краса заповітная
 бору,
 Ды не цанілі, малыя, мы сіняга ўбору.
 Торбы адзеўшы, ішлі мы да лесу не ў
 госці —

Верас мы рвалі, тапталіся па
 прыгажосці.
 Ды наракаць на нас вельмі за тое не
 трэба —
 Кветкі насілі мы для верасовага хлеба.

НА ЗАРЫ

Выбухі і шкла трывожны звон
 Раптам уварваліся ў мой сон.

Быццам захісталася сцяна...
 І здагадка апякла: «Вайна!»

Б'ецца сэрца быццам у сілках,
 Я гляджу трывожна па баках.

Бачу, я ўстрывожаны адзін:
 Спіць спакойна немаўлятка-сын,

Жонка спіць у бесклапотным сне...
 Значыцца, усё здалося мне.

І ў сцвярджанне думкі за акном
 Неба мірным зіхаціць агнём.

Землетрасенне недзе сталася,
 Там сотні, тысячы ахвяр...
 Не ўсім з-за гэтага не спалася,
 Не ўсім на сэрцы лёг цяжар,
 Не ўсіх кранула гора нечае...
 Дажыць бы мне да той вясны,
 Дзе б гора і маё і нечае—
 Любое гора чалавечае
 Трывожыла ўвесь шар зямны.

Аляксей ГАРЭЛІК

КРЫНІЦА

Ідзем не вымавіўшы слова,
 Бо думкі ў кожнага свае.

ка пры мне кажа маёй маці: «Твайго сярэдняга цяпер, каб дзе сустрэў на дарозе, то не прызнаў бы».
 А вечарам у даволі прыстойным застоллі падыходзіць сталы дзядзька, праўда, ужо трохі на падпітку. І катэгарычна пытае:
 — У цябе ёсць брат, што ў рэдакцыях піша?
 Гэта пра мяне, значыць, бо браты мае далёкія ад такой працы. Але каб не заводзіць валынку: «Ёсць»,—кажу.
 Тады суб'ядседнік даў характарыстыку: «Во хлопец!» І тут жа мімаходзь дапоўніў: «А ты — ні рыба, ні мяса».

У САМАЛЁЦЕ

Чытаю ў салоне. Кніжка невялікага фармату ў тоўстых цвёрдых вокладках, ну, ні даць ні ўзяць, евангелле вясковай бабулі.
 Сусед, маёр, ці то жартам, а можа, і ўсур'ёз:
 — Што малітоўнік у паветра прыхапілі, малады чалавек? Да бога ж едзем, у госці.
 Цікава, куды ўсё-такі ў гэты момант бліжэй: да зямной травы ці да апостальскай брамы?

НЕ ДА ЖАРТАЎ

Неяк галоднай і вясёлай кампаніяй вярталіся мы з камандзіроўкі. Недзе пры дарозе вечарком заскочылі ў блізкую сталеўку.
 Жарты, пад'ядыкванне адзін аднаго, пошум, ляска крэслаў... Буфетчыца, пра такіх кажуць,—жаба на языку не спячэцца, на хаду павесялела: «Але ж я вас, хлопчыкі, недзе бачыла». «У тэлевізары»,—адказаў нехта, як след не падумаўшы. «Ну-ну-ну, такіх вісусаў туды ніхто не возьме»,—напаўсур'ёз адказалі з-за прылаўка.
 Няўжо ж мы так закансервавалі, зарэпеціравалі наш экран, што глядач урэшце змірыўся: там працуюць звышсур'ёзныя грамадзяне.
 Адзін такі «звышсур'ёзны» таварыш, напрыклад, быў у такім трансэ, што на пачатку свайго выступлення перад тэлегледачамі так і бухнуў у эфір: «Добры дзень, таварышы тэлевізары».

САМАПЕРАСЦЯРОГА

Несалодкі занятак, відаць, — усведамляць, як не ўдалося напісаць задуманае. Сядзіць яно ў табе, як пчалінае джала, а ты малады, здаровы — бяссільны, каб выцягнуць усё гэта на свет белы. Прымушаць сябе, як каня, ці што... Але ж хто пнуўся да такой спробы, так і застаўся саматужнікам.

НА СУСТРЭЧЫ

Пасля літаратурнай сустрэчы ў школе да маладога паэта падб'ягае піянерка з ягоным зборнікам і сарамліва пытаецца:
 — Скажыце, калі ласка, вы гэта самі напісалі?
 Далібог, на такое пытанне лягчэй адказаць, чым, прынамсі, гаварыць пра ўласныя творчыя задумы. У крайнім выпадку, можна адказаць найкарацей.

АПРАЎДАННЕ

Маладому, ды ўжо з «імам» графіку, калегі на творчай нарадзе робяць неспадзяваныя для яго, але справядлівыя па сваёй сутнасці заўвагі. Амаль усе аднадушны ў сваіх крытычных ацэнках.
 Нарэшце выступае «зняважаны» аўтар. Збянтэжана, блытана. І пад канец — такі падсумоўвае сябе, маўляў: я стараюся, я шукаю...
 Але ўсё гэта гучыць, як з вуснаў вінаватага дзіцяці: «Больш не буду. Даруйце».

ПАЧАТАК

Сустрэліся два саракагадовыя і нанова пачынаюць дакопацца: хто больш «зрабіў», ці дакладней, хто раней «пачаў»...
 Адчуваецца, што дыскусія тая мае ў іх пэўны стаж і даволі прынцыповая. Але на гэты раз адзін знайшоўся-такі і, як вухналя загнаў: «Ат, што тут гаварыць! Я яшчэ на «старыя грошы» друкаваўся. А ты?»

БЕЗНАЗОЎНАЕ

З самае рубінавай раніцы зноў наблізілася: В ту пору не было, пожалуй, Беды или радости такой — С одним из нас—хотя бы малой,— Чтоб неучастен был другой.
 І як хораша думаць, што гэта і пра нас. І што і цяпер лучыць з сябрам не толькі металічна-гукавая ніціна міжгарадняга, а нешта мацнейшае за тэлефонны дрот.
 І тут жа захлістае вочы малюнак. Весела і молада па чарзе нясём мы на плячах елку па сталічным праспекце, са «зваротнай» сувяззю разглядаем пераднавагодніх дзяўчат. Радуецца павольны снег, і нам заадно хочацца гаварыць, любіць і спяшацца. Зараз такое можа здацца расквечаным сантыметам. Але ад чаго ён: ад расчуленасці, ад нерастрачанасці?
 Ды якая, урэшце, розніца — ад чаго!

БАЛЬНІЧНАЯ ФРАЗА

Малая раз-пораз стукае кійком па старым камлі, а потым задзірае ўверх галоўку і заварожана слухае, як угары шалясціць лісце.
 А мне тут жа прыгадваецца дзед са Свіслачы. Яго ў палаце калектыўна і старанна выслухоўвалі сваімі прычындамі медыкі-пачаткоўцы. І якраз, калі гэтай справай займалася самае нерашучае дзяўчо, далікатна пастукаючы пальчыкамі, па квольных дзедых грудзях, той праз уласную нямогласць усё-такі не вытрымаў і паведаміў:
 — Во гуду, як дуб у Белавежы!
 Напэўна, гэта і ёсць тое, што завецца народным аптымізмам.

НАКЦЮРН МЯТЛІЦЫ

Ляжыць яна ў пакосе, злёгка пазалочаная сонцам, трава найроднага краю. Шалясціць сваімі думамі, і, здаецца, падзьмі — і ўздымуцца былка за былкай і паляццяць над пожнямі, дрэвамі на далаглядзе і людскімі лёсамі таксама.

БЕЛАРУСКАЯ КНІЖНАЯ ГРАФІКА мае багатыя даўнія традыцыі, якія бяруць свой пачатак ад першых рукапісных кніг (XI ст.) і першых друкаваных выданняў Францыска Скарыны (1517 г.).

Асаблівае развіццё кніжная графіка Беларусі набыла пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Адметны ўклад у развіццё кніжнай графікі рэспублікі ў 20—30-я гады ўнеслі мастакі П. Гуткоўскі, Г. Змудзінскі, В. Волкаў, А. Тычына, В. Дваркоўскі, М. Малевіч і іншыя. Значнай з'явай у культурным жыцці рэспублікі было стварэнне ў 1921 годзе Дзяржаўнага выдавецтва БССР, якое сканцэнтравала вакол сябе мастакоў кнігі.

У пасляваенны перыяд (40—50-я гады) у беларускай кніжнай графіцы плённа працавалі: А. Волкаў, М. Гудзіў, І. Давідовіч, С. Раманаў, А. Паслядовіч, В. Ціхановіч.

Асабліва значных поспехаў кніжная графіка рэспублікі дасягнула ў 60—70-я гады. У гэты перыяд было створана адзіленне кнігі пры Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце і арганізавана спецыялізаванае выдавецтва «Мастацкая літаратура». Узбагаціўся і значна пашырыўся ідэйна-тэматычны і творчы дыяпазон мастакоў кнігі. Належае значэнне стала надавацца ілюстраванню, афармленню, а таксама канструкцыі выданняў. У кнізе актыўна сталі прымяняцца складаныя графічныя тэхнікі: гравюра, афорт, літаграфія і г. д. Найбольшых поспехаў у гэтым напрамку дасягнулі сёння вядучыя графікі: А. Кашкурэвіч, Г. Паплаўскі, Р. Шаранговіч, А. Лось, У. і М. Басалыгі, А. Дэмарын. Над афармленнем сучаснай беларускай кнігі плённа працуюць: Я. Кулік, Н. Паплаўская, А. Шэвераў, Ю. Зайцаў, У. Пашчасцеў, В. Тарасаў, Ю. Цюрын, Г. Скамарохаў, а таксама маладыя мастакі-графікі В. Слаук, М. Купава, У. Савіч, М. Казлоў, Я. Зельская, В. Кліменка, У. Шолк, В. Масцераў і іншыя.

Вялікую ролю ў фарміраванні мастацкага вобліку нашай кнігі адыгралі і адыгрываюць мастацкія рэдактары, якія працуюць у выдавецтвах рэспублікі. Сярод іх — выпускнікі Маскоўскага і Львоўскага паліграфічных інстытутаў М. Шырокаў, І. Славянін, Г. Галубовіч, Г. Малышаў («Беларусь»), В. Жыжэнка, Л. Прагін, М. Казлоў («Мастацкая літаратура»), А. Яўменаў, П. Барздыка («Ураджай»), С. Русак, І. Пратасеня (БелСЭ) і іншыя.

Выдавецтвы, якія здолелі паспраўднаму арганізаваць творчыя калектывы мастацкіх рэдакцый і прыцягнуць для гэтай мэты таленавітых спецыялістаў, выйшлі на перадавыя рубяжы па афармленні кніжнай прадукцыі і атрымалі прызнанне як у рэспубліцы, так і далёка за яе межамі. Так, на Міжнародным конкурсе ў Лейпцыгу (1969 г.) нашаму выданню, паэме Я. Коласа «Новая зямля» («Беларусь», мастак Г. Паплаўскі) прысуджаны дыплом «Прыгажэйшая кніга свету». Беларускі «Буквар» («Народная асвета», аўтар А. Клышка, мастак С. Кавалёў) на гэтым конкурсе ў 1977 годзе быў удастоены залатога медаля.

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў цікавым афармленні А. Кашкурэвіча выйшла трагедыя Гётэ «Фаўст» (пераклад В. Сёмухі). Сімволіка-алегарычная манера

дружнасці мастака-графіка, мастацкага і тэхнічнага рэдактараў. Пospех, звычайна, прыходзіць тады, калі мастак добра сам ведае кнігу як самастойную, своеасаблівую і складаную галіну творчасці.

Паказальнай у гэтым сэнсе з'яўляецца творчасць Арлена Кашкурэвіча.

А. Кашкурэвіч прыйшоў у беларускае кніжнае мастацтва са своеасаблівым для яго бачаннем жыцця, з арыгінальным стылістычным почыркам, вялікай прафесійнай культурай. Афармленне кнігі Я. Купалы «Тры паэмы» (Белдзяржвыд, 1962) стала для А. Кашкурэвіча пачаткам тэмы, да якой ён пастаянна звяртаецца ў сваёй творчасці, дапаўняючы і

выканання ілюстрацый, надае ім значнасць, філасафічнасць, манументальнасць. Выданне гэтае прызнана адным з лепшых на рэспубліканскім конкурсе і адзначана дыпламам Францыска Скарыны, а на XVIII Усеаюзным конкурсе «Мастацтва кнігі» — дыпламам I ступені.

Георгій Паплаўскі, ілюструючы ў 1968 г. паэму Я. Коласа «Новая зямля», стварыў пераканаўчыя, эмацыянальныя вобразы. Упершыню ў рэспубліцы класічны твор Я. Коласа быў аформлены ў тэхніцы афорта. Тэкст дапаўняюць застаўкі. Кніга выдатна выканана паліграфістамі.

У тым жа годзе з ілюстра-

здолеў паглыбіцца ў псіхалогію народных характараў, глыбока адчуць і перадаць з дапамогай выяўленчых сродкаў іх непаўторную своеасаблівасць.

На Рэспубліканскім конкурсе за значныя дасягненні ў афармленні купалаўскіх твораў мастак В. Шаранговіч быў удастоены вышэйшай узнагароды — дыплама імя Францыска Скарыны.

У гэтым жа 1978 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйшла кніга Антона Бялёвіча аб Хатыні «Споведзь сэрца».

В. Шаранговіч не ілюструе непасрэдна тэкст, а стварае амаль самастойны графічны рад, які паралельна і дапаўняе і эмацыянальна ўзмацняе змест кнігі. Не выпадкова ў якасці галоўных выбіраюцца два коле-

ра», «Вышэйшая школа», «Ураджай», «Полымя», якія дэманстравалі свае лепшыя выданні ва ўсіх раздзелах літаратуры: грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, мастацкай, дзіцячай, мастацтвазнаўчай, вучэбнай.

Беларускія выданні на конкурсе былі прызнаны лепшымі па мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. Наша рэспубліка набрала самую вялікую колькасць балаў, заваявала першае месца і пераходны крышталны кубак.

Самай высокай узнагародай конкурсу — дыпламам I ступені — адзначаны кнігі выдавецтва «Мастацкая літаратура»: Я. Купала «Яна і я» (мастак Г. Паплаўскі), В. Быкаў «Пайсці і не вярнуцца» (мастак А. Кашкурэвіч), М. Ганчароў «Касмалёт» (мастак В. Слаук), а таксама кніга выдавецтва «Ураджай» А. Аганезава «Увага, хлеб!» (мастак Ю. Цюрын). Усе гэтыя выданні якасна надрукаваны на Мінскім паліграфічным камбінаце імя Я. Коласа.

Цікавым па задуме і мастацкім афармленні атрымалася сучаснае выданне паэмы Я. Купалы «Яна і я». Яно прываблівае функцыянальна выбранымі фарматам і новай фальгоўкай, лаканічным вонкавым афармленнем і высокім мастацкім узроўнем ілюстрацый, якія нібы гучыня музычныя акорды суправаджаюць тэкст паэмы. Тут мастак Георгій Паплаўскі ўмела падначаліў асноўнай творчай задуме нават саму графічную тэхніку — літаграфію, якая надае выданню яшчэ большую паэтычнасць, выразнасць.

Вельмі цэльнай у сэнсе гарманічнага спалучэння вонкавага і ўнутранага афармлення атрымалася кніга В. Быкава «Пайсці і не вярнуцца». Мастак Арлен Кашкурэвіч сур'эзна паставіўся да зместу твора і стварыў глыбока псіхалагічны, выразны цыкл ілюстрацый.

Надзвычай цікавая па мастацкай задуме кніга А. Аганезава «Увага, хлеб!». Яна незвычайная як па канструкцыі, так і па манеры афармлення. Тут наўмысна выкарыстаны танныя паліграфічныя матэрыялы і невяскога гатунку папера. Нягледзячы на гэта, беларускія паліграфісты сумелі забяспечыць высокую якасць друку.

Дыпламам другой ступені на конкурсе адзначаны: альбом «Дзяржаўны мастацкі музей БССР» (выдавецтва «Беларусь») і дзве дзіцячыя кніжкі: Д. Харыс «Казкі дзядзюшкі Рымуса», беларуская народная казка «Сядзіць мядзведзь на калодзе». Усяго на конкурсе ўзнагародамі адзначана 18 беларускіх выданняў.

Апошнія гады для кнігавыдаўцоў Беларусі былі важным экзаменам на сталасць у сэнсе далейшага павышэння якасці мастацкага афармлення і паліграфічнага выканання кнігі. Гэтыя поспехі абавязваюць усіх работнікаў кніжнага фронту рэспублікі прыкладзі максімум намаганняў да таго, каб і надалей наша беларуская кніга была на такім жа высокім узроўні.

М. ГАНЧАРОВ,
начальнік аддзела мастацка-графічнага афармлення Дзяржкамвыда БССР.

Экзамен на сталасць

развіваючы яе. Упершыню ў кніжнай графіцы Беларусі афармленне вырашалася ў гравюры на пластыку. Пры гэтым тыраж кнігі — 7 тысяч экзemplяраў — быў поўнаасцю аддрукаваны з арыгінальных форм. Новая работа атрымалася цэласнай па мастацкай задуме. Выразны макет выдання. Знешняе афармленне па сюжэтным ходзе і графічнай мове арганічна звязана з цыклам ілюстрацый. Нацыянальны каларыт і настрой падкрэслваюцца сімволіка-алегарычнымі застаўкамі, канцоўкамі.

Пазней, ужо будучы сталым майстрам з уласным творчым почыркам, А. Кашкурэвіч удзельнічае ў афармленні сучаснага выдання паэмы Я. Купалы «Курган» на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах.

З вялікім творчым натхненнем працаваў мастак над тэмай выбранага твораў Янкi Купалы і Якуба Коласа «Вершы і паэмы» для «Бібліятэкі всемирной литературы».

Заслужаны поспех прынесла графіку афармленне кнігі Івана Шамякіна «Сэрца на далоні». Ілюстрацыі ствараюць тут мастацкі рад, які не толькі суправаджае, але і ўзбагачае змест. Вобразы псіхалагічна завоштраюць, эмацыянальна насычаюць. Удалае знешняе афармленне кнігі. Гэтая работа адзначана дыпламам I ступені Усеаюзнага конкурсу на лепшыя выданні ў Маскве, а І. Шамякін у адным з артыкулаў назваў мастака раўнапраўным сааўтарам.

У апошні час А. Кашкурэвіч актыўна распрацоўвае тэму гераізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. У 1975 г. у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў цудоўным афармленні мастака выйшла ўнікальная па змесце кніга А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...»

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў цікавым афармленні А. Кашкурэвіча выйшла трагедыя Гётэ «Фаўст» (пераклад В. Сёмухі). Сімволіка-алегарычная манера

цыямі Г. Паплаўскага выйшла паэма Г. Лангфела «Спеў аб Гаявасце», перакладзеная на беларускую мову А. Куляшовым. Ілюстрацыі выкананы пры дапамозе тонкай лініі і лёгкіх тонавых залівак. Знешняе афармленне вырашана ў дзве фарбы і добра гарманіруе з ілюстрацыйным цыклам. З поспехам Г. Паплаўскі працуе і над афармленнем беларускіх падручнікаў.

У ліку васьмі падручнікаў краіны, адзначаных дыпламамі XII Усеаюзнага конкурсу (1971 г.) былі тры кнігі, выпушчаныя выдавецтвам «Народная асвета». Афармленне двюх з іх належыць мастакам Георгію і Наталлі Паплаўскім. Ім прысуджаны дыпламы II ступені на Усеаюзным конкурсе за высокамастацкія, змястоўныя ілюстрацыі да падручнікаў «Зарнічка» Н. Лапіцкай, «Спевы» І. Папавой і А. Бараноўскай. У афармленні Г. Паплаўскага з друку выйшла паэма А. Куляшова «Далёка да акіяна». Работа над ілюстрацыямі да гэтага выдання — яшчэ адзін значны поспех графіка.

Добра сцвердзіў сябе ў беларускім кніжным мастацтве таленавіты мастак В. Шаранговіч. Першую сур'эзную заяўку як кніжны графік ён зрабіў у 1967 г., калі ў выдавецтве «Беларусь» у яго афармленні выйшла кніга Якуба Коласа «З майго летапісу». Веданне народных традыцый, сельскага жыцця дапамагло мастаку стварыць цікавы, змястоўны цыкл ілюстрацый.

Паўней раскрылася індывідуальнасць мастака-графіка ў рабоце над афармленнем паэмы У. Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін» («Беларусь», 1970). Ілюстрацыі да паэмы глыбока псіхалагічныя, эмацыянальныя, яны адлюстроўваюць важныя гістарычныя этапы.

У 1978 годзе ў афармленні В. Шаранговіча ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла масавым тыражом кніга Я. Купалы «Паэмы».

Мастак выкарыстаў сваё права на ўласнае прачытанне тэксту і гэта яму ўдалося. Ён

ры: чорны і чырвоны. Як асноўны дамінуе чырвоны колер.

Вялікую практычную дапамогу мастакам у афармленні і канструванні памянёных і іншых палепшаных выданняў аказвалі і аказваюць вопытныя мастацкія і тэхнічныя рэдактары. Іх роля ў стварэнні вобраза кнігі вельмі значная.

Цесная ўзаемасувязь мастацкага, тэхнічнага рэдактара і мастака, як правіла, дае станоўчы вынік у мастацкім афармленні любога віду выдання. Мастацкі рэдактар той, хто бачыць яшчэ не створаную кнігу. Тэхнічны рэдактар ведае шрыфты, магчымасці шрыфтавых выдзяленняў, наяўнасць шрыфтовага матэрыялу ў друкарні. Папярэдняе бачанне і дакладнае размеркаванне ўсяго графічнага матэрыялу гарантуюць адзіную, цэласную сістэму, так неабходную пры мастацкім афармленні выданняў.

Сучасная творчая работа выдаўцоў, мастакоў і паліграфістаў рэспублікі заканамерна прывяла да добрых вынікаў у 1977 г. Гэты год даў шмат цікавых выданняў як па ідэйна-літаратурным змесце, так і па мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. Лепшыя кнігі рэспублікі з поспехам экспанаваліся на шматлікіх выстаўках кніжнага мастацтва, а таксама на 1-й Маскоўскай Міжнароднай выстаўцы-кірмашы ў мінулым годзе.

Добрай традыцыяй стала правядзенне міжрэспубліканскіх конкурсаў Беларускай, Літоўскай, Латвійскай і Эстонскай ССР на выданні, лепшыя па мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. У спароднае штогод удзельнічаюць кнігі, альбомы, плакаты, паштоўкі, адзначаныя высокімі ўзнагародамі рэспубліканскіх конкурсаў.

Нядаўна ў Таліне былі падведзены вынікі XIII Міжрэспубліканскага конкурсу «Мастацтва кнігі-79». Ад нашай рэспублікі актыўны ўдзел у конкурсе прынялі выдавецтвы «Беларусь», «Мастацкая літарату-

ЛАГОДНА, СУЦІЯШАЛЬ-НА гучаў аркестр. Але вось уступіў габой. Пра нізліва - яркі гук саліруючага інструмента ўзрушваў, быццам вёў за сабой. У канцэртнай зале акруговага Дома афіцэраў выступала з аркестрам штаба ЧБВА лаўрэат нядаўняга Усесаюзнага конкурсу музыкантаў - выканаўцаў на драўляных духавых інструментах Святлана Сергяенка.

Конкурс той адбыўся ў Мінску леташняй восенню (шматлікія аматары духавой музыкі чакалі яго даўно: падобнае спаборніцтва праводзілася ў апошні раз 16 гадоў назад). Складаная абавязковая праграма ўсіх трох тураў вымагала ад канкурсантаў стараннай падрыхтоўкі. І многія маладыя выканаўцы выявілі самастойнасць і глыбіню музычнага мыслення, адданаць свайму прызнанню. Ужо на I туры слухачы віталі беларускіх музыкантаў: габаістку Святлану Сергяенку, якая цудоўна выканала складаны твор Ю. Лявіціна «В'етнамскія напевы», і кларнетыста Генадзь Забару, які выступіў з канцэртна-Б. Чайкоўскага. Абодва ўпэўнена прайшлі II тур і выдатна выступілі ў фінале конкурсу. Разнастайную, строга асэнсаваную дынаміку і найтанчэйшую філіроўку, бліскавае валоданне тэхнікай выканання двайнога staccato прадэманстравала Святлана Сергяенка ў «Сюіце» Э. Кніпера і Канцэрце до мажор В. Моцарта. На вышні быў і Генадзь Забара. Бездакорнае гукаатрыманне, павольнае *legatissimo* ў любых інтэрвалах у моцартаўскім Канцэртце ля мажор, эмацыянальная фразіроўка, патэтычная экспрэсія, глыбокі барытанальны ніжні рэгістр у Канцэрце Кні-

пера — усё гэта дазволіла прызнаць Забару лепшым кларнетыстам на конкурсе. Усе вартасці выканаўчага майстэрства беларускіх музыкантаў былі справядліва ацэнены аўтарытэтным журы на чале з кампазітарам К. Хачатурянам: Святлана Сергяенка і Генадзь Забара сталі лаўрэатамі першай прэміі конкурсу.

І вось — права на сольнае выступленне ў сімфанічных канцэртах. Як салісты нашы лаўрэаты дэбютавалі з народ-

дэцента Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, а потым — у прафесара Маскоўскага музычна-педагагічнага інстытута імя Гнесіных Івана Пушачнікава. Атрыманьня веды і навыкі абавязкова хацелася выправаць практыкай — і Святлана ўдзельнічае ў міжнародных конкурсах. На «Пражскай вясне-74» яна стала дыпламанткай. Цяжэй было выступаць у Мюнхене ў 1976 годзе — на другім туры не ўсё атрымалася, як хацела... Але

Лосева. Велізарным стымулам у занятках было тое, што педагог накіраваў хлопчыка ў духавы аркестр фабрыкі «Прамень». Рэгулярныя рэпетыцыі, знаёмства з нотнай літаратурай, вялікая адказнасць за выкананне сваёй партыі захапілі юнага музыканта. Працавітасць, мэтанакіраванасць і бязмежная любоў да інструмента дапамаглі Генадзь праз два гады паступіць у музычнае вучылішча. Патрабавальны, вопытны выкладчык — са-

Генадзь Забара.

ДАВЕРАНА СОЛЬНАЯ ПАРТЫЯ

ным артыстам РСФСР Віктарам Дуброўскім. Кожны прыезд гэтага дырыжора ў Мінск — сапраўднае свята для сталых наведвальнікаў нашай філармоніі. А Святлане і Генадзь ўменне Дуброўскага з максімальнай стараннасцю ўвасобіць аўтарскую задуму, яго сапраўды «галаванаўскія» кантрасты дынамікі дапамаглі выканаць свае канцэртныя праграмы на высокім мастацкім узроўні.

Святлана Сергяенка цікава інтэрпрэтавала сольную партыю ў Канцэрце до мажор для габоі з аркестрам І. Гайдна, вельмі арыгінальна яна выконвала мелізмы — ападжатуры, групета, трэлі. У *Allegro* пасля вялікага аркестравага ўступу Святлана радасна, поклічна, дынамічна вяла мелодыю, лагічна супастаўляючы кантрасты дынамікі. Цікавая была і трактоўка нетаропкага пазычнага *Andante*, у якім сольная партыя прагучала шчыра, вельмі выразна. У імклівым, напорыстым *Rondo* выканаўца прадэманстравала віртуознае і па-масташку асэнсаванае валоданне выразнымі сродкамі інструмента.

Любоў да музыкі... Яна прыйшла да Святланы ў дзяцінстве. А калі паўстала пытанне аб сур'езных занятках, яна выбрала габой і вырашыла прысвяціць гэтам далікатнаму інструменту ўсё жыццё. Першым педагогам Святланы быў Юрый Цёмкін, які свой велізарны вопыт аркестравага музыканта ўмела перадаваў вучням. Затым пачалася вучоба ў Барыса Нічкова, в. а.

яе выступленні зрабілі яркае ўражанне на аўдыторыю. Славу габайст з Швейцарыі Х. Холігер, захоплены іграй С. Сергяенка, у знак прызнання яе таленту падарыў Святлане дзве пласцінкі са сваімі запісамі.

Другі наш лаўрэат, артыст таго ж аркестра Генадзь Забара, гарманічна спалучае якасці віртуознага выканаўцы і таленавітага педагога. Я сустраўся з ім на занятках у Мінскім музычным вучылішчы імя М. Глінкі. Гляджу, як цяплява, часам па некалькі разоў тлумачыць ён вучні выкананне той ці іншай фразы, указвае на дэкладасіць атаці, каардынацыю гукаатрымання і дыхання. Калі вучань не адразу можа выканаць патрабаванні, Генадзь сам бярэ кларнет, іграе тую ці іншую фразу. Як сапраўдны педагог Г. Забара ўмее абудзіць у сваіх выхаванцах упэўненасць, і хлопчыкі не адчайваюцца, а тут жа спрабуюць выправіць хібы. Прыкметна, што першаступенную ўвагу ў рабоце з вучнямі Генадзь надае гукаатрыманню, выпрацоўцы прыгожага, поўнага і п'явучага гуку.

Бацька Генадзь іграў на домры, гітары, гармоніку, спяваў народныя песні. Часта хлопчык падладжаўся да бацькі і падпяваў яму. Пазней сам навучыўся іграць на баяне, але пачуўшы, як чароўна гучыць кларнет, «захварэў» гэтым інструментам. На кларнеце Генадзь пачаў вучыцца ў музычнай школе № 4 у Якаба

ліст аркестра Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Уладзімір Скараходаў — паспраўднаму, як прызнаецца Генадзь, нацэліў яго на лёс музыканта - прафесіянала.

Калі Генадзь быў на IV курсе вучылішча, Уладзімір Паўлавіч пачаў рыхтаваць яго для далейшай вучобы — да паступлення ў музычна-педагагічны інстытут імя Гнесіных. Выбар педагога аказаўся беспамылковым — Забара паспяхова вытрымаў усё ўступныя экзамены. А ў ВНУ яму зноў пашанцавала: настаўнікам быў таленавіты музыкант, чуючы педагог прафесар Іван Мазгавенка. Выпрацаваць у сабе адчуванне сцэны і вызваліцца ад скаванасці дапамаглі Генадзь заняткі ў камерным ансамблі. Разам з піяністам Сяргеем Песьяковым яны давалі да 11 канцэртаў у семестры.

...Няблізкі быў шлях да конкурснай перамогі. Удзельнічаў Забара ва ўсесаюзных зборках на міжнародны конкурс «Пражская вясна-74», у 1976 годзе на міжнародны конкурс у Жэневу, быў трэцім у адборы на «Пражскую вясну-77». І вось ён, доўгачаканы вынік паслядоўнай, упартай працы: трыумф маладога музыканта на Усесаюзным конкурсе 1979 года. Тэмпераментны, эрудзіраваны Генадзь паказаў высокае майстэрства, «голас» яго кларнета вылучаўся роўным, сакавітым гучаннем ва ўсіх рэгістрах, пазычнасцю фразіроўкі... Бязлітасная патрабаваль-

насць да сябе, строгае дысцыпліна, велізарная працаздольнасць жываць творчасць Г. Забары. Бліскучае валоданне інструментам, бездакорны густ, уменне быць сабраным — усё гэтае якасці Генадзь прадэманстравалі і на філарманічнай сцэне ў час дэбюта. Не выпадкова ім быў абраны для выканання Канцэрт № 2 мібемоль мажор К. Вебера, які лічыцца адным з самых цяжкіх для выканаўцаў. У *Allegro* Г. Забара з першых тактаў захапіў слухачоў лагічна прадуманай фразіроўкай. Быццам зніклі музыкант і інструмент, а засталася толькі мастацтва цудоўнага гукаў — выразных і хваляючых. Лёгкае, грацыёзнае выкананне пасажаў рознымі штрыхамі Генадзь спалучаў з пяшчотнай кантыленай, з сакавітым трэлімі ў ніжнім рэгістры. У *Andante con moto* з'явілася новая фарба на яго гукавой палітры — «гучальнае» *pianissimo* было цудоўным! Пяшчотная п'явучасць, чысціня тэхнікі выканання, цікавая трактоўка, нюансы, штрыхі — і ўсё больш поўна раскрываюцца музычныя лобразы...

Адзілі ва ўчарашні дзень конкурснае хваляванні. Святлана Сергяенка і Генадзь Забара — лаўрэаты. Кожны меў удалы дэбют — як саліст. Наперадзе — новыя выступленні і музычныя спаборніцтвы, яшчэ больш упартай штодзённай праца: высокую годнасць артыста трэба пацвярджаць.

Аляксандр КАРАЦЕЕУ.
Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

Святлана Сергяенка.

УКАНЦЫ філарманічнага сезона адбыўся канцэрт мінскага ансамбля старадаўняй музыкі «Кантабіле», які ўпершыню выканаў беларускую музыку барока.

«Полацкі сшытак» — так умоўна назвалі нізку твораў XVII стагоддзя —

ладкі гэтай кнігі. Некаторы час пазней кнігу перадалі пераплётчыкам, якія пры «ўскрыцці» вокладак убачылі, што ўнутры іх сшытак з нотамі.

Знойдзены матэрыял даследаваў польскі музыказнавец Ежы Галас. Вучоны прыйшоў да высновы, што кніга, а

на 20 твораў з гэтага зборніка. У «Прывітальным танцы», «Бергамасцы», «Дзе б ты ні была», у «Балеце», у «Танцах», што прагучалі трэцім і шостым у канцэрце, адчуваецца народная аснова, беларускія і песенныя інтанацыі. Асобныя творы настолькі блізкія да сённяшніх інтэрпрэтацый фальклору, што складаецца ўражанне, быццам слухаеш сучасны ансамбль народнай музыкі.

Выкананне твораў з «Полацкага сшытка» — свята для аматараў музыкі, бо ўпершыню на канцэртнай эстрадзе беларуская прафесійная музыка пераступіла парог XX стагоддзя, азірнуўшыся ў гісторыю. Няхай гэты канцэрт будзе першай ластаўкай і з цягам часу мы пачнем беларускую музыку і XIX, і XVIII стагоддзяў... Падставы на тое ёсць. Дастаткова прыгадаць дзейнасць вядомага музыказнаўца, выкладчыцы кансерваторыі Ларысы Касцюкавец па вучэбнікі беларускай музыкі XVI—XVII стагоддзяў. А ў віленскай універсітэцкай бібліятэцы захоўваецца непрацаваўшая на сённяшні дзень фонд літаратуры — спеўнікі і іншыя выданні, звестыя сюды з касцёлаў Беларусі пасля паўстання 1863 года. «Нават павярхоўнае выбарачнае знаёмства з гэтай літаратурай дае глебу чакаць унікальных знаходак — арыгінальных твораў XVIII—XIX стагоддзяў і, верагодна, больш ад-

даленых часоў», — сцвярджае Адам Мальдзіс.

Ды ў рэшце рэшт, чаму б не выканаць малавядомыя беларускаму слухачу вакальна-сімфанічныя, харавыя, інструментальныя творы мінулага, заснаваныя на беларускім музычным фальклору, аўтарамі якіх з'яўляюцца выдатныя кампазітары, нашы землякі Міхаіл Клеафас Агінскі, Станіслаў Манюшка, Антон Абрамовіч, Мечыслаў Карловіч, Канстанцін Галкоўскі, а таксама Людмір Рагоўскі і іншыя! Дарэчы, можна сказаць і ў адрас нашых музыказнаўцаў, што беларуская музыка XVI—XIX стагоддзяў не дайшла на сённяшні дзень да шырокага слухача, па-сапраўднаму не стала прадметам грунтоўных даследаванняў.

Багаты матэрыял «Полацкага сшытка» будзе, трэба спадзявацца, асэнсаваны беларускімі музыказнаўцамі, але ўжо сёння ён можа быць выкарыстаны і нашымі кампазітарамі, і балетмайстрамі, і вакалістамі. Хацелася б, каб гэтымі творамі зацікавіліся тэлебачанне і радыё, зрабілі іх даступнымі шырокай аўдыторыі.

А пакуль што падзякуем музыкантам «Кантабіле» за натхнёнае выкананне і выкажам ім пажаданне пазнаёміць слухача (з часам зрабіць і грамзапісы) з усімі творами «Полацкага сшытка».

Генадзь САКАЛОУ-КУБАЙ.

А Д К Р Ы Ц Ц Ё «ПОЛАЦКАГА СШЫТКА»

перш чым трапіць на пульты музыкантаў перажыў цікавую гісторыю. У 1963 годзе Адам Мальдзіс, на той час аспірант Інстытута літаратуры АН БССР, расшукаў у бібліятэцы Ягелонскага ўніверсітэта (г. Кракаў) уніацкі «Трэбнік».

— Зразумела, — расказвае даследчык, — што кніга гэта паходзіць або з Беларусі, або з Украіны, дзе існавала уніацкая царква. У кнізе быў запіс, што яна з царквы ў Астрэмчаве. У XVII—XIX стагоддзях вядомы дзве вёскі з такою назваю: адна на Брэстчыне, другая — на Полаччыне. Я звярнуў увагу бібліятэкаркі на незвычайна пухляк вок-

разам з ёй і ноты, паходзяць з Полаччыны. Вынікі сваіх даследаванняў ён апублікаваў у часопісе «Музыка». Нотныя запісы былі расшыфраваны і апублікаваны ў выданні «Музыка старапольска». Там жа ў Польшчы выпушчана пласцінка з запісамі знойдзеных твораў. Адам Мальдзіс перадаў матэрыялы «Полацкага сшытка» музыкантам «Кантабіле».

У «Полацкім сшытку» 69 твораў. Унікальная тая акалічнасць, што гэта **свецкая бытавая музыка** — пераважна танцавальная, ёсць і вакальныя творы. На канцэрце ў Мінску было выкана-

ВЫРАЗ- НАСЦЬ І ПРАСТАТА

З імем заслужанага архітэктара БССР В. М. Волчака звязаны яркія старонкі развіцця манументальнай прапаганды рэспублікі ў пасляваенныя гады.

Вучань вядомага савецкага дойліда І. Лангбарда, аўтар праектаў буйных грамадскіх будынкаў і помніка выдатнаму ўзбекскаму паэту Алішэру Наваі ў Ташкенце, воін легендарнай 60-й арміі ў гады Вялікай Айчыннай, з 1953 года Віктар Мацвеевіч — у Мінску. І з першых дзён работы ў праектным інстытуце «Белдзяржпраект» выразіла праявіліся грані таленту архітэктара-манументаліста. Ён шмат працуе ў сфэры са скульптурнай надленінскай тэмай. У 1957 г. па яго праекце (скульптар П. Сабсай) у Магілёве перад Домам Саветаў устаноўлены помнік У. І. Леніну: работу вылучае яснасць і прастата. Трыбуны і п'едэстал дадзены без лішняй дэталізацыі, прапарцыянальная пабудова ўсёй кампазіцыі выканана маштабна, дакладна і пераканаўча. Скульптура У. І. Леніна займае цэнтральнае становішча, вобраз правадыра надзелены вялікай ідэяна-вобразнай сілай.

Па яго праектах (скульптар З. Азгур) быў устаўлены помнік Ф. Дзяржынскаму ў Мінску (1953 г.), помнік У. І. Леніну ў Маладзечне (1958 г.), помнік М. І. Калініну ў Мінску. Зараз разам са скульптарам М. Кандрашэвым працуе над стварэннем помніка У. І. Леніну для Маларыты, займаецца распрацоўкай праектаў — помнікаў для Мінска: А. Ф. Мяснікова, М. В. Фрунзе.

Найбольш ярка, ва ўсёй сваёй шырыні, раскрыўся талент дойліда ў работах над тэмай гераічных падзей перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Адным з тых, хто першым стаў змяніць на брацкіх магілах драўляныя пірамідкі з зоркай на высокамастацкай творы, быў В. Волчак.

Яму, мастаку-патрыёту, блізкая і зразумелая тэма бессмяротнага гераічнага подзвігу савецкіх людзей. Прыступаючы да работы над праектам чарговага помніка, ён перш за ўсё ўспрымаў дадзенае заданне як ганаровае даручэнне савецкага народа, усіх тых, хто побач з ім ішоў доўгімі дарогамі вайны, тых баявых сяброў-таварышаў, хто не вярнуўся з палёў змагання.

І ўжо ў першых сваіх работах — помнік на брацкай магіле польскіх воінаў дывізіі імя Т. Касцюшкі ў в. Леніна Горацкага раёна Магілёўскай вобласці (1953 г.), помнік на брацкай магіле ахвярам фашысцкага тэрору ў в. Масюкоўшчына Мінскага раёна (1959 г.), помнік у гонар воі-

наў-вызваліцеляў у г. п. Івянец (скульптар Я. Печкін), помнік на брацкай магіле ахвярам фашысцкага тэрору ў в. Уручча (1959 г.) — дакладна прасочваецца ідэяна-мастацкая накіраванасць дойліда, пабудаваная на актыўным развіцці прасторавай кампазіцыі мемарыяла, мэтанакіраванай ідэі стварэння мікраансамбля, імкненні да гарманічнай узаемасувязі помніка з дакументальна-прасторавым наваколлем ландшафту.

Побач з тэмай традыцыйнага абеліска вертыкальных кампазіцый, ён узводзіць новыя архітэктурныя формы, пабудаваныя на іншых тэктанічных пачатках. Яны вылучаліся некаторым пластычным аскетызмам, строгасцю самой формы, якая змячалася накладным барэльефам і тэкстам, які поўнаасцю пакрываў абедзве фасадныя плоскасці, як у помніках у Леніна і Масюкоўшчыне.

Сродкі пластычнай выразнасці яго твораў не абмяжоўваюцца толькі архітэктурнай формай, ён шырока выкарыстоўвае сродкі сумежных мастацтваў.

25 верасня 1971 г. адбылося ўрачыстае адкрыццё велічнага мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой», узвядзенне якога стала значнай падзеяй у грамадска-палітычным і культурным жыцці рэспублікі, і ў гэтым ёсць заслуга і В. Волчака: ён быў уключаны ў састаў аўтарскага калектыву, якому была даручана распрацоўка канчатковага праекта мемарыяльнага комплексу.

Так, як бы з ходам гадоў ні мяняліся погляды, прыწყпы, метады работы, ідэі і знаходкі дойліда ўключаюцца ў агульны працэс развіцця сучаснага манументальнага мастацтва.

Характарызуючы творчасць В. Волчака, немагчыма не закрануць яшчэ адну грань дзейнасці яго як педагога-выхавацеля. На працягу 20 гадоў ён выкладаў у Беларускім політэхнічным інстытуце, дзе кожны раз, на першай жа сустрэчы са студэнтамі, ён са шчырым захапленнем і любоўю пачынаў свой расказ пра сваіх настаўнікаў, і, у першую чаргу, пра І. Г. Лангбарда. Слухаючы гэтыя ўспаміны, міжволі заўважаеш, як устаўліваецца непарыўная сувязь складана-асацыятыўнай пераемнасці паміж творчасцю нашага сучасніка і багацейшай спадчынай майстроў рускай савецкай архітэктуры.

Віктару Мацвеевічу — 70 гадоў. Гады адлічваюць людзі і календары. Мастацтва належыць вечнасці.

В. ЧАРНАТАЎ.

НЕ ТАК ДАўНО на старонках «ЛіМа» ішла гаворка, зацікаўленая дыскусія пра помнікі матэрыяльнай культуры нашага народа, пра неабходнасць збору, ашчаднага захавання і шырокага выкарыстання іх у справе выхавання працоўных. Такі ж клопат неабходны і аб скарбах духоўнай культуры нашага народа; іх трэба інтэнсіўна збіраць, арганізоўваць сістэму навукова-тэхнічнай апрацоўкі і прапаганду лепшых узораў. Заклікаючы да актывізацыі збіральніцкай дзейнасці, я

магло б стаць шырокае выкарыстанне мясцовых матэрыялаў на аглядах і конкурсах мастацкай самадзейнасці. Побач з такімі аглядамі ў раёнах і абласцях можна было б правесці — умоўна назавём яго — тыдзень запісаў мясцовага фальклору, затым абагульніць гэтыя матэрыялы, даць парады па практычным іх выкарыстанні. Фальклорныя запісы дамоў народнай творчасці таксама можна было б выкарыстаць у рэгіянальных выданнях беларускай вусна-паэтычнай творчасці.

Фальклорныя зборнікі вяртаюць народу ўсё лепшае, што стваралася стагоддзямі. Гэтай жа мэце служаць і фальклорныя публікацыі ў перыядычным друку, радыё- і тэлеперадачы. Відаць, аналіз таго, на якім узроўні ідзе сёння прапаганда фальклорнай спадчыны, пытанне выпуску грампласцінак з запісамі фальклорных твораў у іх натуральным гучанні можа стаць прадметам асобнай гаворкі.

Варта падумаць і пра тое, як больш эфектыўна выкарыстоўваць наяўныя фальклорныя

ВЫЯЎЛЯЦЬ, УЛІЧВАЦЬ, ПРАПАГАНДАВАЦЬ

хацеў бы прыгадаць, што фальклорныя архівы нашы не такія ўжо багатыя і не адлюстроўваюць усіх тых паэтычных скарбаў, якія жывуць у народзе. Калі, напрыклад, у нашых суседзях — фальклорыстаў прыбалтыйскіх рэспублік — фальклорныя запісы, што захоўваюцца з мінулага стагоддзя, увесь час папаўняюцца, і лічы іх дасягаюць соцень тысяч і мільёнаў, дык у Беларусі з дваенных фондаў практычна нічога не засталося.

Работа па збору ўзораў вусна-паэтычнай творчасці зараз канцэнтравана ў Акадэміі навук БССР і вышэйшых навучальных установах рэспублікі. Яна дае свае вынікі: новыя запісы шырока прадстаўлены ў шматтомным выданні беларускага фальклору, у зборніках вусна-паэтычнай творчасці, якія выдае БДУ. Але работа па збору вусна-паэтычнай творчасці яшчэ больш ажывілася б, калі б яна мела належныя стымулы і перспектывы. Уззяць, напрыклад, вышэйшыя навучальныя ўстановы рэспублікі. Не кожная з іх мае магчымасць апублікаваць фальклорныя экспедыцыйныя запісы, а стварыць архіў дзеля архіва — работа не вельмі ўдзячная. У сувязі з гэтым, на мой погляд, каардынацыйнаму савету па праблеме «Народная творчасць і быт беларусаў», які існуе ў Акадэміі навук БССР, варта было б абмеркаваць пытанне аб падрыхтоўцы рэгіянальных выданняў беларускага фальклору, дзе самы шырокі ўдзел маглі б прыняць ВНУ рэспублікі. Ён і быў бы пэўным стымулам, надаў бы перспектывы, і размах, узмацніў бы ўвагу да вусна-паэтычнай творчасці ў кіраўніцтва навучальных устаноў і адпаведных міністэрстваў, ад якіх залежыць і навукова-арганізацыйны аспект справы, і яе матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне. А яно пакуль што яўна адстае ад патрэб сённяшняга дня: часам на 25 удзельнікаў экспедыцый ёсць толькі 2-3 магнітафоны, а бывае, што асобныя студэнцкія фальклорныя экспедыцыйны ўвогуле працуюць без гуказапісваючай апаратуры.

На жаль, у апошнія гады амаль не займаюцца збіраннем фальклору абласныя дамы народнай творчасці і падначаленыя ім установы. А між тым, яны маюць шырокае магчымасці, вялікі актыўны на месцах, які добра ведае шчыры сяброў народнай паэзіі. Рэгулярныя запісы вусна-паэтычнай творчасці не толькі не перашкодзілі б тут работе па развіцці самадзейнага мастацтва працоўных, але надалі б ёй новыя свежыя фарбы, істотна пашырылі б кола ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Адным са стымулаў актывізацыі збірання народнай паэтычнай творчасці

Прыкладна той жа малюнак у справе арганізацыі ў рэспубліцы шырокай сеткі карэспандэнтаў, якія маглі б рэгулярна весці на месцах збіральніцкую работу і дасылаць у АН БССР свае запісы. Пакуль што можна назваць адзінкі такіх энтузіястаў, як, напрыклад, настаўнік з Светлагорскага раёна А. Русіновіч, які падтрымлівае з намі пастаянную сувязь, прапаноўвае каштоўныя фальклорныя матэрыялы. Друкуючы іх, мы, натуральна, расказваем пра збіральнікаў і тым самым пэўным чынам стымулюем іх дзейнасць. Але ж гэтага, відаць, недастаткова. Актывізму збіральніку патрэбна і больш шырокае грамадскае прызнанне ягонай працы, разуменне і падтрымка яго дзейнасці на месцы. Цёплае слова, сказанае ў друку, адыграла б тут сваю ролю, але ў нас няма спецыяльных перыядычных выданняў, дзе б мы маглі змяшчаць такія матэрыялы.

Неад'емнай і важнай часткай збіральніцкай работы з'яўляецца першапачаткова навукова-практычная апрацоўка сабраных матэрыялаў. Запісы вусна-паэтычнай творчасці — гэта помнікі народнай культуры, якія ахоўваюцца законам і паграбуюць да сабе адпаведнага стаўлення. Як паказвае практыка, на кафедрах, якія праводзяць фальклорную практыку студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, збіральніцкія запісы не заўсёды своечасова і належным чынам апрацоўваюцца, таму далейшае іх выкарыстанне выклікае значныя цяжкасці. Пытанне аб вылучэнні спецыяльных адзнак, якія б займаліся на кафедрах, упарадкаваннем фальклорных экспедыцыйных матэрыялаў і іншымі справамі па збіральніцтву, на жаль, яшчэ не вырашана. Мабыць, мэтазгодна было б адвесці ўдзельнікам фальклорнай практыкі пэўны час на адпаведнае афармленне сваіх матэрыялаў: зрабіць на іх вопісы, распісаць на карткі, як таго вымагае метадыка. Пажадана рабіць гэта аднолькава ва ўсіх установах рэспублікі, якія займаюцца запісамі і захаваннем узораў вусна-паэтычнай творчасці, каб карыстанне фальклорнымі фондамі ўсюды было зручным і не вымагала шмат часу на пошукі.

Але ж збіранне фальклору і навукова-тэхнічная апрацоўка запісаў — толькі палова справы. Задача заключаецца ў тым, каб шырэй выкарыстоўваць гэтыя скарбы ў справе выхавання працоўных, у развіцці прафесійнага і самадзейнага мастацтва. Прапаганда лепшых узораў народнай паэзіі праз сродкі масавай інфармацыі павінна быць дапоўнена рэгулярнай інфармацыяй аб новых паступленнях у фонды.

Зноў-такі хачу спаслацца на пэўны вопыт. Пры сектары параўнальнага вывучэння народнай творчасці славян Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР існуе фонаграмаархіў, у якім за восем гадоў з часу яго стварэння сабрана звыш 22 тысяч магнітафонных запісаў фальклорных твораў самых розных жанраў: песень, прыпевак, інструментальнай музыкі, казак, легенд і паданняў, вусных апавяданняў, замоў, а таксама фальклорна-этнаграфічных апісанняў розных народных звычаяў, свят і абрадаў. Штогод у архіў паступае дзевяць тысячы фоназапісаў, зробленых фальклорыстамі гэтага інстытута. У многіх тамах беларускага фальклору («Балады», «Дзіцячы фальклор») архіўныя запісы складаюць больш паловы ўсіх матэрыялаў. У публікацыях, каментарыях да іх і навуковай рабоце выкарыстана каля трох тысяч нотных расшыфровак народнага мелосу. І калі спачатку фонаграмаархіў павінен быў толькі забяспечваць матэрыяламі шматтомнае выданне беларускага фальклору, цяпер яго роля і магчымасці значна ўзраслі. Акрамя забеспячэння фальклорных выданняў і навуковых даследаванняў у галіне беларускай вусна-паэтычнай творчасці, картаграфавання і навукова-метадычнай работы, фонаграмаархіў аказвае практычную дапамогу прафесійным і самадзейным мастацкім калектывам, радыё і тэлебачанню, навучальным установам у творчым выкарыстанні і прапагандзе фальклорнай спадчыны. Напрыклад, архіўнымі фондамі карысталіся работнікі Палаца культуры камбіната «Беларуськалій» з Салігорска пры падрыхтоўцы музычнай кампазіцыі, прысвечанай 60-годдзю БССР і Кампартыі рэспублікі. Запісы фонаграмаархіва былі пакладзены ў аснову асобных нумароў новай праграмы Дзяржаўнага народнага хору БССР і ансамбля танца «Крыніца», з імі знаёмліліся кампазітары і артысты ансамбля «Песняры». Але пакуль што такія творчыя кантакты носяць эпизадны характар.

Багаце фондзю можна было б выкарыстоўваць значна шырэй. Для гэтага трэба наладжваць кантакты з творчымі арганізацыямі і аператыўнай інфармацыяй навуковую і творчую грамадскасць пра матэрыялы, якія захоўваюцца ў фондах.

Я не выпадкова спыніўся на праблемах збірання, захавання і прапаганды духоўнай культуры народа. Толькі комплекснае іх вырашэнне можа прынесці плён.

К. КАБАШНИКАЎ,
доктар філалагічных навук.

Тэлеспектакль «Ліст з далёкай вёскі» пастаўлены па матывах паэмы Міхася Чарота «Ленін», напісанай у горкія дні 1924 года. Аўтараў тэлепастаноўкі, натуральна, турбавала, ці будзе іх зварот да даўняга твора заўважаны, пачуты, зразуметы. І трэба сказаць адразу — спектакль быў заўважаны і прыняты гледачом.

Паэма Чарота — адзін з першых літаратурных твораў, прысвечаных правадыру. Тым больш мы ўдзячы Беларускаму тэлебачанню (рэжысёр В. Карпілаў, апэратар В. Хайцін, рэдактар В. Нікіфаровіч), якое дапамагло «перачытаць» выдатнага паэта.

Работу В. Карпілава характарызуе смеласць і беражлівасць, рэжысёрская свабода і асцярожнасць у абыходжанні са своеасаблівым матэрыялам, чуйнасць да сённяшніх патрабаванняў тэлегледача.

Сёння шмат у чым паэма выглядае найўна-просталінейна, але рэжысёр не лічыць гэтую якасць недахопам і таму не імкнецца

СКАЗ ПРА ЛЕНІНА

яе «пераадолець». Ён вызначае гэтую найўнасць, прастату як уласцівасць твора (прастата прытчы, сціпласць падання, бясхітраснасць балады), прымае іх за «пункт адліку» і абумоўлівае гэтым і сэнс, і стылістыку тэлеспектакля.

«Сказ» пра Мікіту — сказ пра народ, які стаміўся бяздумна і пакорліва «нястрымана ісці паміраць» за чужыя інтарэсы, пра сум сейбіта, які бачыць поле «засяянае валавяным збожжам». Разам з тым гэта — сказ пра Леніна, якім бачыў яго народ.

Сын Мікіты — салдат Мікола раскажа пра Леніна бацьку. І той успрыме правадыра нібы прарока, «што ў паходзе за волю з нявольнымі ідзе». Зернейка, кінутае ў святломасць Мікіты, пра-растае адчуваннем уласнай значнасці, гатоўнасці да роздзума, а пасля і да дзеяння. І вось прарок робіцца бліжэй, ён ужо — сімвал надзеі. Цяпер Мікіта ўсведамляе яго мудрым зямным чалавекам, якому ён верыць, за якім гатовы ісці...

Усё больш блізка і родна беларускаму селяніну з вёскі Блакітная правадыр сусветнага пралетарыяту, На куце яго хаты — не абразы, а партрэт правадыра. З ім раіцца Мікіта, яму скардзіцца на несправядлівасць — на тое, што спягалі лішні падатак, перад ім плача...

Тэлеспектакль быццам заключаны ў рамку сённяшняга дня. Рэжысёр адкрывае прыём: нічым не дэкарыраваная студыя, два бэлья экраны на сценах, два крэслы — і акцёр. У першыя імгненні здаецца, што «рамкі» (гэтых крэслаў, экранаў, усёй абстаноўкі), якая пазначае сённяшні дзень, — магло і не быць, бадай, мала што змянілася б...

Аднак пасля спектакля разумееш, навошта спатрэбілася гэтая паліраваная — акуратная падкрэсленасць абагульненага інтэр'ера. Гэтак жа, як неабходны былі кадры кінахронікі: першая сусветная вайна, Лютаўская рэвалюцыя, Кастрычнік і Ленін — кадры, якія хвалюць сваёй непадробнасцю, набліжаюць нас да рэальных момантаў тых гадоў — калі мы можам адчуць тую сляжынку на твары, пякельны мароз 22 студзеня 1924 года, цяжкі сум жалобнай залы... Гэтак жа, як неабходны быў рэжысёру для тэлеспектакля менавіта гэты акцёр: Генадзь Гарбук, сухаваты, непрымірны да эфектаў, з яго «нечытальніцкім» голасам, з падкрэслена «нечытальніцкай» манерай, з яго адыходам ад усялякай тэатральнасці... Гарбук — вядучы і Гарбук — Мікіта... Гарбук сённяшняга дня ў гэтым інтэр'еры стрымана, «аб'ектыўна» прадстаўляе нам тыя дні. І Гарбук — Мікіта, з вачамі, якія ззяюць (у слязах або ў гневе), непасрэдна, адкрыты... Усё гэта разам утварае кантрапункт спектакля. Вось Мікіта са ззяючымі вачамі цалуе ліст з радаснага весткаю. Вось ён аб'яўляе на вясковым сходзе: «Я і мой сын — камуністы»... Вось, разгневаны, са скрухай у сэрцы, паспешліва збіраецца ў Маскву, глянуў на партрэт Леніна — і заплакаў...

Пахмурны, падаўлены нядобраю весткаю — Ленін хворы, — ён патрабуе даць правадыру адпачынак... І сход вырашае: на парадок кожнага дня — даклад пра Леніна... «І здавалася, быццам папера шаласціць... быццам адказвае...»

Гарбук неўпрыкмет «пераходзіць» ад вядучага да персанажа, ад персанажа да вядучага. У гэтым тэлеспектаклі дакладны мантаж. Ад аблічча вядучага — да экрана на сцяне, дзе ўбачым Мікіту і Міколу, пасля буйныя планы вясковай хаты і раптам — кантрастна — старая кінахроніка. Знаёмыя кадры — мітынгі, братанне на фронце, змучаныя твары галодных сялянскіх дзяцей, змярцвелыя вёскі... Кадры, якія быццам бачыш упершыню: Ленін тлумачыць, пераконвае, даказвае... Рэжысёр смела маніпулюе сценамі ў студыі з кінастужкай, уводзіць прыём нямога кіно — героі бягуць па снежнай цаліне, дзяліць зямлю... з хуткасцю старой кінахронікі!.. І прыём гэты (спалучэнне па кантрасце і спалучэнне па падабенстве), узмацняючы, удакладняючы, дапаўняючы, сказанае паэтам, — пераконвае менавіта сваёй неабходнасцю, неад'емнасцю ад слоўнай тканіны.

...Пахмурныя твары сялян на здымку ў газеце «Савецкая Беларусь» за студзень 1924 года ў жалобнай рамцы... Змучаны горам твар Крупскай... Слёзы на шчаках Мікіты і яго аднавяскоўцаў... Будзённы і Варашылаў... Дзяржынскі ў ганаровай вахце... Смела стыкуючы гэтыя кінакадры, рэжысёр дамагаецца эфекту «прысутнасці». Нашай з вамі прысутнасці ў падзеях тых дзён. Так нараджаецца адчуванне найвялікшай праўды расказанага і паказанага. Генадзь Гарбук і малады акцёр Андрэй Захарэвіч здолелі перадаць і ўсхваляванасць паэмы Чарота, і дух эпохі...

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

жае праўду, самага моднага і Паводле мадэрнісцкіх палотнаў і тых карцін, часам складзеных наогул з атрыбутаў каналізацыйнай тэхнікі і кансерваваных бляшанак, што мне даялася бачыць, як і па старонках некаторых «антыраману», вы ніколі, вядома, уяўлення аб сапраўдным Парыжы ці якім іншым горадзе не складеце.

Удзельнікі дыскусіі на пасяджэннях ЮНЕСКО закралі шырокае кола пытанняў. Мяне асабіста зацікавіла тое, што мы, цывілізаваныя і адукаваныя людзі XX стагоддзя, яшчэ запрашаем адзін аднаго дакладна высветліць самі паняцці «права» мастака і «магчымасці» яго. Некаторыя прамовіць, не без падстаў, сцвярджалі пра тое, што дэклараваныя «правы», калі яны не падмацаваны сацыяльна-эканамічнымі «магчымасцямі», для мастака не такія ўжо і спрыяльныя. І спрэчкі з чыста тэарэтычных (нават тэрміналагічных) сфер пераходзілі да зусім зямных спраў: гаворка вялася пра грамадскі лад, які ў найбольшай ступені гарантуе людзям «правы» і «магчымасці» ажыццяўляць творчыя планы, развіваць талент.

Прадстаўнікі нашай краіны, самага ваяўнічага сёння мадэрніста Сальвадора Далі. Скандальная папулярнасць гэтага дзеяча, усяляк падтрымліваемая прэсай, — невыпадковая. Захад ведае, каго яму трэба рабіць «кумірам» натоўпу!

Маім спадарожнікам быў цудоўны балгарскі мастак і чыстай душы чалавек Дзечка Узунуў. Паколькі ён — жывапісец, я перш-наперш пытаў яго аб тым, што мы ўбачылі сярод экспанатаў у залах выставачнага «цэнтра Пампіду». Тым больш, што ён не заставаўся абыякавым ні на хвіліну. Ды і наогул, трэба сказаць, рэагуе публіка на гэтыя «палотны» бурна. Пераважная атмасфера і настрой у залах — абурэнне. Абурэнне супроць пачварнага густу аўтара маштабных і мініяцюрных работ, так эфектна прадстаўленых для агляду.

— Ваша думка, таварыш Дзечка Узунуў? — звярнуўся я да калегі.

— Мушу сказаць, што Далі валодае малюнкам, — пачаў мой балгарскі друг. — У майстэрстве яму не адмовіш. Звярніце ўвагу на раннія пахраналогіі стварэння яго работ: тут ёсць мастакоўскае

чаіснасць. «Рэалізм», з якім бы яго эпітэтам ні называлі, пазбаўлены праўдзівага вобразнага паказу рэальнай праўды рэчаіснасці, не мае права і не мае адносін да «рэалізму». Сапраўдная свабода творчасці, сапраўдная магчымасць для мастака развіваць талент і ўзбагачаць сучаснікаў уражаннем аб атрыманых уражаннях агульнага з разбэшчаным густам і агрэсіўным скажэннем праўды.

Я меў шчаслівую магчымасць наведаць Луўр, слаўную мясціну Парыжа, дзе так ясна чуеш галасы гуманістаў і змагароў за светлыя ідэалы чалавецтва. Эстэтычная асалода атрыманых уражанняў спалучаецца з роздумам аб ідэалагічным прызначэнні мастацтва наогул. «Там», у Парыжы, не як па-новаму думалася пра нашы творчыя спрэчкі дома, пра нашы пошукі рэалістычнай праўды мастацтва ў духоўным узбраенні савецкіх людзей.

Цяпер я пішу другую частку кнігі «Тое, што помніцца...» Відаць, мае парыжскія ўражанні 1980 года нададуць яе старонкам ваяўнічы характар, бо настрой, з якім я вярнуўся ў Мінск, менавіта такі.

Запісаў Б. БУР'ЯН.

калькі гадоў паляванне на капытных.

Дык хто ж ён такі, браканьер? Па сцвярджэнні аднаго майго знаёмага — гэта злодзей. Дзе крадзе? У дзяржаўных лясах, рэках, азёрах. Для браканьера прырода — дармавая кладоўка, мясны цэх. Вялікая шкода ад браканьераў як у матэрыяльным, так і ў маральным плане. Яны распаўсюджваюць «вірус» нажывы, маральна калечыць людзей. Крэда браканьера —

з лесам) паляўнічую фауну. Аднак атрымліваецца, што замест таго, каб быць іх ахоўнікамі, іншыя з іх самі займаюцца браканьерствам. А той-сёй закрывае вочы, калі сустракаецца з парушэннямі правіл палявання і рыбнай лоўлі. Не дзіва, што летась у Пухавіцкім раёне леснікі не «заўважылі» ні аднаго браканьера ў той час, як грамадскія інспектары ўскрылі трынаццаць парушэнняў правілаў палявання. Такія ж гісторыі здараліся ў Ельскім і Бярэзінскім раёнах. Прааналізаваўшы вядзенне паляўнічай гаспадаркі ў Гродзенскай, Мінскай, Гомельскай абласцях, Дзяржкамтэт БССР па ахове прыроды адначыў, што леснікі слаба ўдзельнічаюць у барацьбе з браканьерствам. Яны ўскрываюць не больш як чатыры-пяць працэнтаў выпадкаў ад ліку зарэгістраваных.

А які ганебны выпадок здарыўся ў Салігорскім раёне... На берагах рэчкі Морач ішлі меліярацыйныя работы. Згодна з праектам, неабходна было перасяліць у іншае месца калонію баброў. За гэтую далікатную справу ўзяліся начальнік аддзела па тэхнаглядзе і прыёме работ Салігорскай дырэкцыі будоўных прадпрыемстваў М. Шахлевіч, старшы дзяржінспектар раёна па ахове прыроды Л. Тычына, інжынер аховы лесу і паляўнічай фауны раёна В. Лемеш, участковы інспектар салігорскай інспекцыі Белрыбвода Б. Прыгожы, прараб ПМК-10 трэста «Салігорскводбуд» Т. Куіс. Баброў яны «перасялілі» так, што ад калоніі нічога не засталася, а за работу паклалі ў свае кішэні амаль тысячу рублёў.

Вядома, пазней суд ацаніў усё як належыць. У бухгалтарскіх разліках быў наведзены парадак. Але як ацаніць і правіць маральную шкоду, якую прычынілі салігорскія «прыродаахоўнікі»? І як суднесці гэта з пастановамі партыі і ўрада «Аб паляпшэнні работы па ахове правапарадку, узмацненні барацьбы з правапарушэннямі», «Аб дадатковых мерах па ўзмацненні аховы прыроды і паляпшэнні выкарыстання прыродных рэсурсаў»?

Нельга сказаць, што у Беларусі не вядзецца барацьба з браканьерствам. Можна прывесці шмат прыкладаў аператыўнай работы грамадскіх інспектараў, міліцыі, прыныповых ацэнак браканьерства ў судах і адміністрацыйных камісіях. Аднак стрэлы гучаць. Браканьеры выходзяць на паляўнічую сцежку...

Іван АБАБУРКА.

ОФИЛЬ СТВА

браць усё, што можна, што панясеш ці павязеш. Спажывецкі падыход да багаццяў прыроды прывіваецца моладзі, маральна нястойкім людзям. Як правіла, прыкрываючыся шырмай ахоўнікаў і аматараў прыроды, той-сёй з браканьераў нават гатовы ісці на злачыства, калі сустракае перашкоду да лёгкай нажывы з боку леснікоў ці інспектараў.

Шафёр Чэрыкаўскай аўтабазы В. Аўрамаў, калі яго заспеў на месцы злачыства леснічы В. Шкідзін у Гіжанскім лясніцтве на Слаўгарадчыне, з першага стрэлу забіў сабаку ляснічага, другім — параніў самога ляснічага.

Браты Рыгор і Уладзімір Явенкі з Мазыршчыны глушылі рыбу. Калі да месца выбуху наблізіліся рыбакі дзяржаўнай лоўлі, Рыгор Явенка цяжка параніў брыгадзіра рыбакоў В. Маскаленку.

Як правіла, затрыманым браканьерам народны суд выносіць строгае, але справядлівае пакаранне. Да яго павінны прыслухацца кіраўнікі прадпрыемстваў, дзе працуюць браканьеры, зрабіць адпаведныя вывады. Аднак іх рэакцыя бывае там-сям па меншай меры дзіўнай. На прадпрыемствах і ў арганізацыях адбываюцца сходы, на якіх замест таго, каб даць справядлівую ацэнку брудным справам сваіх таварышаў, займаюцца іх ўсхваленнем.

Яшчэ на адзін бок справы трэба звярнуць увагу. Пакуль яшчэ маецца парадокс: леснікам даручана ахоўваць (разам

ЖЫВАТВОРНАЯ СІЛА

Стаяў жнівень, пахла росным жытам, было душна. Машына пагойдвалася на выбоінах дарогі, я адчыніў дзверцы, падставіўшы твар свежаму палявому ветру. Прыгадалася, як перад ад'ездам хтосьці сказаў: «Там яма на яме сядзіць і лужынай паганяе».

Ям, сапраўды, было многа, вадзіцель, зазяўшыся, даставаў галавой дах кабіны, але трываў. Мы ехалі «на прыроду». Іван Рамашкін, шафёр аўтакалоны, паабяцаў: «Я табе такія мясціны пакажу!» — і вёз мяне ўсё далей.

Івана я ведаю даўно, дружба наша замацавана яшчэ каляінамі ваенных дарог. Іван выйшаў з кабіны, сарваў ля дарогі жытнёвы колас, дастаў запалкі, падпапіў яго доўгія вусы. Потым, расцёршы каласок ў далонях, падаў мне цёплыя зярняты.

Кожны чалавек марыць пра лясное паветра, рачную прахалоду, хоча падыхаць вольным вадарам печанага хлеба.

Потым мы доўга ехалі моўчкі, думаючы кожны пра сваё. Я — пра тое, што ўжо наспеў час, калі мы, адышоўшы далёка ад прыроды, адчулі гэты халадок адлегласці і імкнёмся назад.

Рамашкін павярнуўся да мяне.

— А аднойчы я вёз лес. Дарога пасля дажджу — месіва, а наперадзе крутыя яр. Праеду ці не праеду? Выйшаў з кабіны, гляджу — ля ног, на пяску цвіце бяссмертнік, і так ад яго маладым жыццём пыхае! Ну, думаю, пераскочу яр, паколькі тут мой бяссмертнік зацвіў...

Такі мой сябра Рамашкін. Іншы раз нават здаецца, што і прозвішча ў яго зсэнсам. Нібыта вырас ён на лузе, сярод траў і кветак, і бачыць у прыродзе тое, чаго многія з нас, на жаль, часам не заўважаюць.

...Едзем далей, і вялізны пурпуровы дыск сонца бяжыць услед за намі. Ныраем у лес, і сонца хаваецца за дрэвамі, пырскае адтуль касымі промнямі. Вы-

язджаем на ўзгорак і яно ўжо вісіць над гарызонтам, залівае даль дымчатым святлом... Рамашкін не можа стрымацца, зноў спыняе машыну, каб палюбавацца гэтай гульні прыроды.

Як часта ў звычайных буднях мы забываем пра досвітку і ціхіх вечары, пра вясенняе разводдзе і сіняе неба... А пачуццё ж роднай прыроды — адна з асноў патрыятызму. Вернасць Радзіме пачынаецца з любові да мяккай сцежкі за веснічкамі твайго дома.

Машына спынілася на лясной прасецы. Мы ідзем з Іванам цёмным ельнікам. Наперадзе — аграмадная елка. Карэні, што ўраслі ў зямлю, трымаюць шматметровую крону, удзень і ноччу жыць тысячы зялёных іголак-лістоў. Ля голага ствала — сцежка: ідуць міма людзі, прысядуць у ценю, адпачываюць. Але вось хтосьці акурал тушыў аб яе ствол, хтосьці цвік забіў у кару, хтосьці ўсадзіў нож і не выцягнуў — зламанае лязо засела ў дрэве... Можна быць, гаспадар гэтага нажа лепшы слесар, шафёр, прадавец, — карацей, спецыяліст у сваёй справе, але не магу я назваць яго сапраўдным чалавекам і грамадзянінам, клапацівым гаспадаром зямлі. Не магу, таму што любоў і нелюбоў да прыро-

ды не бывае вялікай або маленькай. Яна або ёсць, або адсутнічае.

К. Паустоўскі сказаў аднойчы: «Мы ўдзячны таму чалавеку, які адкрывае да дна ўсю простую прыгажосць зямлі!» І калі сустракаеш чалавека нахталт Івана Рамашкіна, які раскавае людзям аб прыгажосці нашых палёў, азёр, лясоў, — святлее на душы, больш натхнёнай становіцца любая работа. Пагаворыш з ім, і ў табе застаецца шчаслівае пачуццё любові да Радзімы, да яе прыроды, і прыгадаюцца словы Прышвіна: «Вось і мне здаецца, быццам я, як і ўсякі рускі чалавек, гэтым шчасцем моцны!» Моцны шчасцем разумець прыгажосць, якая вакол нас.

Рамашкін раскаваў, як некалькі гадоў назад пасля працяглай хваробы ён упершыню выйшаў у сад, і, уражаны гудзеннем пчол, адчуў, як у яго ўлівалася жыватворная сіла. І я веру ў гэта. У кожным з нас жыве дадзена нам ад продкаў жыццесцвярдзальная любоў да прыроды. Ад'едзь ад вялікіх шумных дарог усяго толькі на нейкі кіламетр, спыніся — і цябе ахопіць тая невыказная, салодкая стыхія, калі дыхаецца лёгка, і ціхі смутак навіяе кожныя вярбовыя кусты, апрануты ў лебядзіны пух...

В. ЛАЗАРЭТАУ.

МАЮ УВАГУ ПРЫЦЯГ- НУУ пажоўклы ад часу часопіс «Летапіс Таварыства беларускае школы» — гэта назва (з мая па лістапад 1933 г. і са студзеня па сакавік 1936 г.) прагрэсіўнага культурна-грамадскага і літаратурнага ілюстраванага часопіса «Беларускі летапіс», які выходзіў у Вільні ў 30-ыя гады. Сакратаром Таварыства беларускае школы і яго актыўным дзеячам быў у той час малады таленавіты збіральнік і даследчык музычна-паэтычнай народнай творчасці, прапагандыст беларускай песні Р. Шырма. На старонках часопісаў з'яўляліся цікавыя артыкулы, у якіх ён выступаў як пісьменнік-публіцыст, узнікаючы важныя праблемы развіцця культуры і музычнай творчасці. Менавіта такім і быў яго артыкул «Новыя песні А. Грачанинава» (1936, №№ 4—8).

пайду я лугам, лугам», «Ой ты грушка мая», «Ой, не вылятай, сівя зязюлька», «Ды шчука рыба ў моры», «Там каля млына», «На двары дожджык», «Ляціць сарока», «Перапёлка», «Перад Пятром» і інш.

Іх аб'яднала з Р. Шырмай многае, і асабліва — цяга, любоў да народнай песні, яе аранжыроўкі, апрацоўкі, а раз'яднала — само жыццё. Пасля рэвалюцыі Шырма апынуўся ў Вільні, а Грачанинава лёс закінуў у Парыж. (Але і там, удалечыні ад роднага дому, кампазітар марыў «напісаць беларускую оперу на народны сюжэт»). Шмат гадоў прайшло

стайце мае заўвагі з п'сьма да Вас.

Разам з ім дасылаю для часопіса фатаграфічную картку і гарманізацыю для хору «Конь бяжыць, зямля дрыжыць». Для скрыпачнай п'есы пакарыстаўся Вашым запісам на ляўкі «У Гардані». Жадаю вам усяго добрага.

Адданы Вам А. Грачанинаў.

Парыж, 29 снежня, 1935 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, можа, Вам будзе цікава паглядзець мае новыя апрацоўкі беларускіх песень Вашага запісу, а таму дасылаю іх Вам. Калі пажадаеце, спішыце іх, а манускрыпт мой вярніце назад. Цяпер выдаўцы, на жаль, нічога не бяруць, а таму спісанне з'яўляецца адзіным спосабам распаўсюджвання сачыненняў. Мы вяртаемся да першабытнага становішча. Нядаўна на бляўэйскім конкурсе ў азнаменаванне 50-годдзя існавання выдавецкай фірмы маё трыо для фартэпіяна, скрыпкі і вялянчэлі атрымала першую прэмію. Прэмію далі, а друкаваць не друкуюць. Такія ўжо часы!

А як вы жывеце? Даўно не маю ад Вас вестак.

Пасылаю Вам найлепшыя па-

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ
ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА
АБ'ЯўЛЯЕ ПРЫЁМ

на 1980 год
у асістэнтуру-станжыроўку
з адрывам і без адрыву
ад вытворчасці
па спецыяльнасцях:

канцэртмайстарскае майстэрства, аркестравыя інструменты — струнныя (скрыпка), народныя інструменты (балі, балайка, цымбалы), дырыжыраванне аркестрам духавых і народных інструментаў, камерны ансамбль, харавое дырыжыраванне, спеў і кампазіцыя.

У асістэнтуру — станжыроўку прымаюцца асобы абодвух полаў не старэй за 30 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю па абранай спецыяльнасці і якія правялі добрыя зольнасці валоодаюць неабходнымі дадзенымі для педагогічнай работы ў вышэйшай навучальнай установе.

Маладыя спецыялісты дапускаюцца да конкурсных экзаменаў непасрэдна пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы толькі па рашэнню саветаў вышэйшых навучальных устаноў.

Заява аб прыёме ў асістэнтуру-станжыроўку падаецца на імя рэктара кансерваторыі з укажаннем абранай спецыяльнасці і формы навучання (з адрывам і без адрыву ад вытворчасці) з дадаткам:

— асабістай карткі па ўліку надраў з фотаздымкам памерам 3Х4;

— характарыстыкі з апошняга месяца работы або навучальнай установы, якая рэкамендуе ў асістэнтуру-станжыроўку;

— выпіскі з пратакола савета вышэйшай навучальнай установы (для асоб, рэкамендаваных да паступлення ў асістэнтуру-станжыроўку пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы);

— копіі дыплама;

— копіі працоўнай кніжкі.

Паступаючы ў асістэнтуру-станжыроўку здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замежных моў (англійскай, французскай, нямецкай, італьянскай) у аб'ёме праграмы для вышэйшых навучальных устаноў.

Экзамен па спецыяльнасці для паступаючых па канцэртмайстарскаму майстэрству, аркестравым і народным інструментам, камернаму ансамблю, харавому дырыжыраванню і спевах складаецца з раздзелаў:

— выкананне праграмы, калектвіум;

— для паступаючых па дырыжыраванню аркестрам духавых і народных інструментаў:

— дырыжыраванне творам буйной формы, які выконваецца на фартэпіяна,

— дырыжыраванне аркестрам, буйной формы па партытуры, калектвіум;

— для паступаючых па кампазіцыі:

— прадстаўленне сачыненняў, гармонія (п'сьмова), поліфанія (п'сьмова, абавязкова напісанне фугі), аркестроўка (вусна і п'сьмова),

— аналіз музычнага твора буйной формы, калектвіум.

Асобам, дапушчаным да ўступных экзаменаў з адрывам і без адрыву ад вытворчасці прадстаўляецца дадатковы адпачынак на 30 календарных дзён з захаваннем заробатнай платы па месцы работы для падрыхтоўкі і здачы экзаменаў.

Дакументам, які пацвярджае права на адпачынак, з'яўляецца паведамленне за подпісам рэктара аб допуску да здачы экзаменаў.

Прыём дакументаў да 22 чэрвеня па адрасе: 220030, г. Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30. Уступныя экзамены з 23 чэрвеня.

«БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦЬ МЯНЕ ЗАЎСЁДЫ ЗАХАПЛЯЛА...»

з дня апублікавання першага Шырмавага артыкула пра Грачанинава. Іх знаёмства так і засталася завочным. Але шматгадовую дружбу сагравалі пісьмы і песні. Тры беларускія народныя песні для змешанага хору «Кукавала зязюлька», «Зялён гай», «Ой, гыля, гыля, гусі, вадоў!» кампазітар прысвяціў Рыгору Раманавічу ў знак глыбокай павагі.

Памёр рускі кампазітар А. Грачанинаў у 92 гады (у студзені 1956 г.) на чужыне.

У архіў-музей на захаванне паступіла 12 пісем А. Грачанинава да Р. Шырмы за 1933—1937 гг., у выглядзе машынапісных копіяў у асабістым фондзе музыказнаўца І. Нісневіча. Гэтыя дакументы — яшчэ адна малавядомая старонка ў гісторыі беларускай музычнай культуры. Некаторыя вытрымкі з іх прапануем увазе чытача.

Л. БАЛЫЇНА,
начальнік аддзела навуковага выкарыстання і музея ЦДАМЛМ БССР.

але без надзеі хутка убачыць іх надрукаванымі. Цяпер з-за крызісу, які зацягнуўся, ніхто не купіць наогул, а ў асабістасці ваналянай музыкі, а таму і выдаўцы нічога не бяруць у кампазітараў. А з-за пануючай у Германіі гітлераўскай Шот зусім павінен быў ад мяне адмовіцца. Французскія выдаўцы ўзялі ў мяне... лёгкія фартэпіяныя п'есы, — гэта адно, што мае яшчэ зараз збыць...

Вялікае дзякуй Вам і за артыкулы пра мяне ў «Летапісе»...

Пацяскаю Вашу руку і застаюся адданы Вам А. Грачанинаў.

Парыж, 29 кастрычніка 1934 г.

Дарагі друг, хоць і завочны, Рыгор Раманавіч, тэлеграму... і ваша мілае і таленавітае ўраўнаважанае пісьмо ў дзень майго 70-годдзя атрымаў і прашу Таварыства і Вас прыняць маё шчырае душэўнае ўдзячнасць... У мяне здаўна засела ў галаву думка — напісаць беларускую оперу. Калі б знайшоўся добры сюжэт (іначэне, народны), добры лібрэтыст, упэўненасць, што опера будзе пастаўлена (дзе), я б са стараннем прыняўся за работу і, можа, зрабіў бы што-небудзь надзвычайнае. Але... усё гэта мары. Ці да оперы цяпер? Жахліва цяпер паўсюдна цяжкія часы. Выдаўцы, напрыклад, цяпер не бяруць у кампазітараў нават дробных твораў, а пра буйныя і гаварыць няма чаго.

Яшчэ і яшчэ раз сардэчна дзякуй Вам за добрыя пажаданні. І Вам, дарагі Рыгор Раманавіч, жадаю добрага здароўя і плённай дзейнасці.

Душэўна адданы Вам А. Грачанинаў.

Парыж, 24 чэрвеня 1933 г.

Шматпаважаны Рыгор Раманавіч!

«Последние Новости» пераслалі мне Ваша пісьмо і 25 песень Вашых запісаў...

Беларуская народная творчасць мяне заўсёды захапляла і захапляе. Многія песні Вашага запісу мне вельмі падабаюцца і я з задавальненнем буду над імі працаваць.

Вы мяне вельмі ўзрадавалі, што ў Вас ёсць маёй апрацоўкі некаторыя песні, я, напрыклад: «Перад Пятром», «Перапёлка» і інш. Я думаю, што яны для мяне назаўсёды страчаны, а я іх так цягну. Малая лічба прасьба да Вас перапісаць і прыслаць мне. А, можа быць, іх можна дастаць надрукаванымі? Гадоў 10 таму назад яшчэ ў Маскве я многа нагарманізаваў беларускіх песень і яны былі адпраўлены ў Мінск. Я лёгкадумна не пакінуў тады копіяў, і так яны для мяне бласледна зніклі. Можа быць, Вы пра іх што-небудзь ведаеце?

Разам з гэтым пісьмом пасылаю Вам «Вясеннюю». Яна разам з 3-ма іншымі беларускімі надрукаванымі выдавецтвам Шота, а выданні Шота ўсюды дастаць лёгка.

Дзякую Вам на добрых і прыемных для мяне словах, якіх я м. (ожа) б. (ыць) і не заслуныў. Рады быў з Вамі пазнаёміцца, хоць і завочна.

З поўнаю павагай А. Грачанинаў.

Парыж, 20 мая 1935 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, так позна адказваю на Ваша ласкавае пісьмо ад 19 сакавіка, панолькі быў вельмі заняты пастаноўкай сваёй дзіцячай оперы «Елачкін сон», якая ўчора, нарэшце, прайшла і мела вялікі поспех. Выконвалі яе дзеці, якія не ведаюць музыкі, і тым не менш вельмі добра выконвалі.

Канцэрт-радыё 11 мая мне слухаць не давалася, панолькі ў маіх знаёмых апаратах не бяруць Варшавы. Таксама і канцэрт варшаўскі з маіх сачыненняў 4 мая. Як прайшлі гэтыя канцэрты?..

Зборнік мой 10 беларускіх песень Вашага запісу выйшаў, здаецца, нядрэнна. Я яго паслаў было ў выдавецтва Бяляева, але атрымаў назад: зараз яны нічога не друкуюць. Як нам жыць, кампазітарам?..

Пацяскаю Вашу руку. Жадаю Вам усяго добрага і застаюся адданы Вам А. Грачанинаў.

жаданні да Новага года і застаюся заўсёды адданы Вам А. Грачанинаў.

2 красавіка 1936 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, як бачыце, я ў Амерыцы. Тут у мяне некалькі канцэртаў, і цяпер я развучаю з дзецьмі сваю дзіцячую оперу «Елачкін сон». У Парыж вяртаюся ў сярэдзіне мая.

Мне пераслалі сюды Ваша пісьмо, яно мяне вяснонца расчуліла. Які Вы добры! Калі б пабыло было такіх людзей, таленавітых людзей не пакутавалі б. Ад усяго сэрца дзякую Вам.

Калі вярнуся ў Парыж, нагарманізую для хору некалькі Вашых песень і зраблю гэта, як заўсёды, з вялікім задавальненнем.

Моцна цісну Вашу руку і застаюся па-сяброўску Ваш А. Грачанинаў.

У нас тут дачка і ўнукі — вось галоўная прычына, з-за якой мы з жонкай тут.

Лондан, 8 мая 1937 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, пісьмо Ваша і чэк атрымаў. Вялікае, вялікае дзякуй.

Пасля туру па Латвіі, Эстоніі і Швецыі я не доўга пабыў у Парыжы і адправіўся ў Лондан, дзе ў мяне быў радыёканцэрт 1-га мая і 25-га будзе другое выступленне...

Лондан рыхтуецца да караначы і п'шына ўпрыгожваецца. Працэсіі мне пабачыць не дазваджаюць, панолькі мяне даўно не дазваджаюць дабрага, а быць у натоўпе на вуліцы баюся. Ды я і не вельмі аб гэтым шкадую. Я люблю Лондан і лонданцаў і без гэтай мішуры.

Яшчэ і яшчэ раз дзякую Вам за сяброўскую дапамогу. Цісну моцна Вашу руку, жадаю ўсяго добрага і застаюся сардэчна адданы Вам А. Грачанинаў.

Парыж, 10 кастрычніка 1937 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, атрымаў ад г. Танка зборнік яго вершаў. Яго адраса не ведаю, а таму звяртаюся да Вас з просьбай перадаць яму душэўнае ўдзячнасць і за кнігу і за надпіс на ёй.

Я ўсё яшчэ не трачу надзеі калі-небудзь трапіць у Вашы і пазнаёміцца з Вамі асабіста. Як жывеце?

Шлю Вам сяброўскае прывітанне і застаюся адданы Вам А. Грачанинаў.

Парыж, 21 снежня 1937 г.

Дарагі Рыгор Раманавіч, да сята і да надыходзячага Новага года шлю Вам самыя добрыя пажаданні.

Вашы мілыя радкі атрымаў. Так, усім нам, пазбаўленым радзімы, вельмі цяжка зараз жыць, калі нацыяналізм прыняў такіх недарэчных форм. Тое, што Вы пішаце пра зрыў канцэрта толькі за тое, што на біс была праспявана руская песня, сапраўды абурала. А снажыце, ці не менш абуральна, што я, жывучы за мяжой ужо 11 гадоў, не магу дамагчыся выканання ніводнага свайго буйнога сачынення, як оперы або сімфоніі?

Вялікае дзякуй Вам за прысылку новых беларускіх песень. З іх «Купалінка» і «Божа наш» цудоўныя.

Я здаровы, шмат працую і матэрыяльнае становішча маё зараз здавальняючае. Дзякуй, што Вы не забываеце мяне.

Моцна цісну Вашу руку. Ваш А. Грачанинаў.

Мікола КОРЧ

ВОДГУК

У гэты дзень я быў вельмі заняты, нават забыў паабедзець. Толькі ўвечары забег у сталуюку паесці. Я з'еў запар дзве талеркі баршчу, не адчуўшы смаку, дзве катлеты. І тут мне падсунулі гэтую кнігу.

— Што гэта? — спытаў я.
— Гэта кніга, — сказалі людзі. — Будзьце ласкавы, напішыце.

Я зірнуў на іх. Гэта былі работнікі сталовай.

— Што напісаць? — не зразумеў я.

Работнікі сталовай усміхаліся.

— Напішыце водгук, — прасілі яны. — Мы вельмі вас просім.

Я трохі здзівіўся і спытаў:

— Чаму ж менавіта я павінен яго напісаць? Ці вы ў кожнага просіце так?

— О! — усклікнулі яны. — Вы з такім апетытам елі наш боршч! Толькі вы можаце напісаць!

— Гм! — здзівіўся я яшчэ больш. — Вы так думаеце?

— Не толькі мы, — узрадаваліся работнікі сталовай. — Усе так думаюць. Усе глядзелі на вас, як вы елі боршч.

— Чаму? — здзівіўся я яшчэ больш.

— Таму што вы елі з вялікім апетытам і ахвотаю. У нас рэдка хто так есць. За апошнія пяць гадоў ніхто не еў з такім апетытам.

— Гм! — здзівіўся я яшчэ больш. — Дзіўна.

Але яны не далі мне думаць. разгарнуўшы кнігу, сказалі:

— Факт намі зафіксаваны. Елі вы з апетытам. Уся сталовая гэта бачыла. Так што напішыце падзяку і распішыцеся.

Работнікі абступілі мяне з усіх бакоў і ўжо не прасілі, а патрабавалі. За іх спінамі былі глядачы-кліенты. Твары кліентаў гаварылі пра тое, што яны могуць заўтра пацвердзіць, што я еў з апетытам.

Я вымушаны быў напісаць: «Я з апетытам еў боршч і катлеты».

Кнігу літаральна вырвалі ў мяне з рук і панеслі, як вялікую каштоўнасць.

Кухар выйшаў зірнуць на мяне. Ён прыжмурыўся і сказаў:

— Яшчэ ўздумаў ламацца, пісаць не хацеў, сабачы сын!

ТЫ І КРЫХУ З «ОЙЧА НАШ»

Ні біблія і ні карані
Не забароняць піць айран.
Насіць у сэрцы успамін
Мне аб вачах тваіх...

Амін!

Раіса БАРАВІКОВА.

Ты быў і знік, як той Хрыстос,
І наракаю я на лёс.

Маліцца б мне, ды — смех
адзін —

Усё, што помню, то...

Амін.

Ніякі бог і прафсаюз
Не снінуюць з сэрца суму груз,
І растрывожаны ўспамін
Нясе ў душу маю...

Амін!

Калі ж настануць тыя дні,
Што зноў палаць нам у агні,
Я ўспомню штосьці і ўтрапёна
Шапну:

«Нех бэндзе пахвалены...»

Іван МАЛЕЦ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкі М. ШЫШЛОВА.

МІНІЯЦЮРЫ

ЗЯЗЮЛІН ТРАКТАТ

Стаўшы кандыдатам педнавуц, Трактат здала Зязюля ў друк. Прывяціла яна свой трактат. Пытанню выхавання плушанят.

БЫЛО Б ЛЯКАРСТВА

— Якая радасць у цябе, сваток? Даўно ты быў вясёлым гэтнім!

— Сёння жонцы я дастаў, браток, Цудоўныя замежныя таблеткі!...

— Радасці тваёй не разумеем, штосць.

Скажы, хвароба у яе якая?

— Галоўнае — таблеткі імпартныя ёсць, Хваробу жонка адшукае!

А. МАХНАЧ.

Думкі ўголос

Подзвіг вучонага: вынайшаў чорта лысага.

Прычына вытворчай траўмы: ударыў пальцам па палець.

М. ШКЛЯР.

ПЫТАННІ-ГАЛАВАЛОМКІ

Кажуць, што ісічна — у віне. А што ж — у закусы?

Ці можна быць у цэнтры падзей, калі твая хата з краю?

Аб чым гаварыць з чалавекам, калі яго можна зразумець з паўслова?

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

ЛЯМПАЧКА

На двары добра развіднела, і я збіраўся ўжо выключыць элентраэсвятло, як зайшоў наш майстар.

— Так, так, Пятроў, — сказаў ён да мяне, — працуеш, значыцца?

— Працую, — пацвердзіў я.

— Яно і бачна, — пагадзіўся са мною майстар. — Гэта вельмі добра, што працуеш. А то некаторыя... — ён не дагаварыў, паглядзеў на лямпачку, якая ледзьве свяцілася пад промнямі сонца, што правілася праз акно ў майстэрню.

— Бачу, што працуеш, — зноў пацвердзіў ён раней выказаную думку і перавёў свой пільны погляд з лямпачкі на мяне. — А вось чытаць ты чытаеш?

— Вядома, чытаю.

— Скажы тады мне, які заклік напісаны пры ўваходзе ў нашу майстэрню?

— «Энаномце ў вялікім і малымі!» — адказаў я.

— Малайчына! — пыхваліў мяне майстар. — І як жа ты гэты заклік ажыццяўляеш на справе?

Уладзімір ПРАВАСУД

— Стараюся, як магу, — неазначальна адказаў я, а сам крадком зірнуў на столь, дзе па-ранейшаму ледзь прыкметна бялела элентралямпачка.

— Яно і бачна, як ты стараешся, — і вочы майстра зноў нацэліліся на столь. — «Энаномце ў вялікім і малымі!» А як, па-твойму, гэта вялікае ці малое марнатраўства, калі ў такі сонечны дзень не ўсю моц гарыць элентралямпачка?

— Гэта як паглядзець і па якім рахунку лічыць, — па-філасофску зазначыў я.

І тут на мяне хлынуў такі вадаспад навукова-тэхнічных тэрмінаў і матэматычных падлікаў, што я ледзь ад іх не захлынаўся, пад кенец адчуў сябе такім нікчэмным марнатраўцам, якому месца не ў нашай майстэрні, а на лаве падсудных.

Майстар з веданнем справы даводзіў мне, колькі элек. тэраўтэргі спажывае за гадзіну адна лямпачка, колькі на гэты патрабееца паліва і колькі патрабееца затрат, каб тое паліва здабыць.

Ад адной лямпачкі ён неўзабаве перакінуўся на ўсе астатнія, якія вечарам і раніцай, па-

куль не развіднее, асвятлялі вытворчыя і невытворчыя памішанні нашага прадпрыемства і яго тэрыторыю.

— Уяўляеш, якія б страты мы панеслі, калі б усе так абьякава адносіліся да выкарыстання элек.тэраўтэргі? — патэтычна запытаўся ён.

Я, зблнтэжаны і пачырванелы ад сораму, зацята маўчаў. А тым часам майстар яшчэ з большым натхненнем пачаў раскручваць сваю тэорыю адносна таго, што магло б зда-рыцца, калі б усюды працавалі такія нядбайнікі, як я. І ён намгльваў такую жудасную карціну, якую я і сапраўды не мог уявіць да гэтага.

— Вось што значыць адна своечасова не выключаная элентралямпачка, — пераможна закончыў ён, выцер хусцінкай з твару пот, яшчэ раз знішчальна паглядзеў на мяне і цвёрдым крокам чалавека, які зрэбіў вельмі важную справу, накіраваўся да выхаду.

Калі за ім зачыніліся дзверы, я з палёгкай уздыхнуў, падышоў да выключальніка і выключыў святло.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкі Леха ЗАГОРСКАГА (часопіс «Польское обозрение»).

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 02309.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДА, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.